

פרשת "כי-תצא"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ע. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד.

החיבור הראשון הופיע במסגרת

'מפעל ליקוטי שמואל'

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר ייחודי המאגד – סוף מעשה במחשבה תחילה את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן

- מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א

כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש – כרך ראשון על חומש בראשית

60 ש"ח

בלבד

:להזמנה

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

פרשת כי תצא

הצער קובע את המחיר... (הרב שלמה הלוי שליט"א)

בפרשת השבוע ישנה מצווה של שילוח הקן והשכר המובטח על עשייתה הוא אריכות ימים. בדרך כלל, התורה איננה מפרטת את שכר המצוות למעט שניים מהן ששכרן שווה: מצוות כבוד אב ואם (שקשה מאד לביצוע ותמידית) ושילוח הקן (קלה לביצוע וחד פעמית) שבהן מבטיחה התורה "למען יאריכון ימך". חז"ל מהשוואה זו בשכר המצוות למרות שהקושי בקיומם שונה הגיעו למסקנה: מכיוון שאין אנו יודעין מהו מתן שכרן של מצוות, צריך לקיים את כולם.

בפרקי אבות (פרק ה משנה כב'): "בן הא הא (שמו של החכם שהיה אחד מן התנאים) אומר: "לפום צערא אגרא". כלומר, לפי גודל הצער – כך הוא השכר. שלעתיד לבא בעולם הבא, כששוקלים את מעשיו של האדם, בכדי לדעת מהו השכר שמגיע לו, שקילת המצווה איננה אך

ורק לפי חשיבות המצווה כלומר, זה לא מחייב שאם היא מצווה "גדולה", מקבל הנידון שכר גדול בעבורה, ואם היא מצווה "קטנה" יקבל הוא שכר מועט, אלא מביאים בחשבון גם את כל הטורח שהיה לאדם בכל מצווה ומצווה, ואם התברר שאכן עשה מאמצים מרובים בכדי לכבוש את יצרו, ישוכלל שכרו ממעשיו והטרחו שהייתה לו בגין המעשה, ואם לא טרח כלל יקבל שכר על המצווה בלבד.

משל למה הדבר דומה: לקיסר גדול שבנה ארמון נפלא, והביא שני ציירים שיעצבו לו את הקירות, ונתן לכל אחד מהם כותל אחד ואמר להם: "מי שיעשה את הציור הכי יפה והכי מושקע, יקבל שכר גדול מחברו. לשם כך קצב להם הקיסר זמן של שנה אחת. והנה האחד השתדל מאד ובחריצות יתירה דאג לעשות את המלאכה על הצד הטוב ביותר, בעוד חברו המופקד על הקיר שממול לא עושה דבר ומסתובב בחוסר מעש ובבטלה במשך רוב שעות היום. מבזבז את זמנו על אכילה ושתייה והבלים למכביר. והנה הגיע היום האחרון, החרוץ כבר סיים את מלאכתו, בעוד העצל טרם התחיל. מה עשה? ביום הסיום, הוא פרש לאורך הקיר – מראה מיוחדת עם עיוותים מיוחדים. זו, ציפתה את הכותל שלו וממנה השתקף על הקיר שלו הציור של חברו החרוץ, תוך שהעיוותים שבמראה משווים לציור של השכן גוון מיוחד העולה על הציור המקורי... והיה הדבר לפלא יותר בעיני כל הצופים.

כאשר בא הקיסר ופמלייתו התפעל מיופי המלאכה של הצייר החרוץ. אבל בראותו את הכותל שממול התפלא עוד יותר. שאל הקיסר את יועציו: האם ראוי שה"מעתיק" יקבל שכר על מעשהו? והרי לא עשה את שביקשתי?! זאת ועוד, הוא לא השקיע מזמנו מאומה למעני, ולא רצה לפאר את ארמוני... אלא הערים עלי... "מה נעשה?" שאלו היועצים זה את זה. "הכיצד נשלם לו את שכרו? הרי סוף סוף, הקיר שלו הוא יפה משל חברו..." לפתע קם הקיסר החכם לקח שק של זהב, הניחו ליד הכותל של החרוץ (והשק משתקף במראתו של העצל) והכריז: "תודה לכם אומנים יקרים, שמתי ליד כל קיר את שכרכם כל אחד כפי פועלו ומעשיהו..." החרוץ לקח את שקו והעצל יצא בפחי נפש...

והנמשל הוא: חז"ל אומרים: "טוב אחת בצער - ממאה שלא בצער". כלומר טובה מצווה אחת, לימוד תורה אחד, שאדם מצטער בו - יותר ממאה אחרים קלים יותר. מי שטרח והתייגע בעמל המצוות בוודאי יהיה שכרו רב עצום לפי הצער שחווה בקיומן...

שבת שלום ומבורך

מלחמה בזמן אמת (הרב גד שכטמן)

”זה אוכל אותי כל פעם מחדש. מה ההבדל בינינו?” פנה מוסכניק למנתח לב. ”שנינו עושים את אותן הפעולות בשורה התחתונה: אני מנתח לב של מנוע - אתה מנתח לב של אדם. אני מחליף שסתומים במנוע, וגם אתה. אני מנקה חומרים מיותרים או מזיקים מתעלות הניקוז של המנוע, ואתה באמצעות צנתור מפנה שומנים מעורקי הלב. ”איך קורה שבסופו של חודש, לאחר שעבודתנו זהה, אתה זה שגורף את הכסף הגדול מהמטופלים ואני נשאר עם משכורת בינונית?”. חייך המנתח והשיב לו בשנינות: ”נראה אותך מצליח לתקן את המנוע בזמן שהוא פועל”...

ויכוח בין הרגש לשכל - מי מהם עדיף? למי כדאי להאזין? נכון שההיגיון עדיף בהרבה מקרים על הרגש, אבל מי שאינו רגיש די הצורך לזולתו מרגיל את עצמו להיות אכזרי לעיתים לסובב אותו, וכל זאת כשהוא מנופף בשלווה מרגיזה ב”שכל ורק שכל”. תשאלו אותו מה עם הרגש? מבחינתו, שיחפש לעצמו מקום בעזרת הנשים או בפינת המשחקים של הילדים...

התורה פותחת את פרשת השבוע בתיאור מצב שבו עם ישראל יוצא להילחם באחד או כמה מאויביו, והוא מנצח. ”כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' א-לוקיך בידך ושבת שביר”. מדוע לא מתארת התורה גם מצב הפוך, חלילה, שבו יוצאים לשדה הקרב ולא מנצחים?

לפני שנענה תשובה לשאלה זו, שהתשובות עליה רבות הן, נביא בקצרה מדברי מפרשים רבים שפירשו כאיש אחד את דברי הפסוק, כל אחד בסגנונו שלו: המלחמה - מלחמת היצר, הניצחון - האדם גובר על יצרו, השבי שלוקחים - מפעילים את היצר הטוב שהיה שבו עד כה ומנוטרל בידי היצר הרע.

השכל, תפקידו להיות ”מצביא עליון” של כל איברי הגוף. לחלק פקודות, לשמש כ’מרכז בקרה’, לשקלל את הנתונים המגיעים אליו ולקבל החלטות. אבל מפתיע לגלות שהמלחמה הניטשת בין יצרי האדם אינה מתרחשת במוחו של האדם, אלא מקורה דווקא בלב. וכך דרשו חז”ל על הפסוק בקריאת שמע: ”ואהבת את ה' א-לוקיך בכל לבבך - בשני יצריך”, לאמור: היצרים שוכנים בלב, מרכז הרגש האנושי. ובמלחמה, כמו במלחמה, אין סנטימנטים. חייבים להילחם בכל הכח, כי מי שאינו מנצח - מפסיד. כאן מגיע היצר הרע ועושה שימוש במניפולציות רגשיות וסחטניות: איך תוכל להתעמק בלימוד הגמרא כשבראשך עדיין מהדהדת השיחה הקשה ממנהל הבנק? אתה חושב שללכת לתפילת מנחה בבית הכנסת זה דבר נכון כשחברך כורע תחת נטל הקונים בחנותו, ואיפה מצוות חסד? כן. גם במצוות היצר משתמש כדי לגרור אותנו לרשתנו. לעומתו, היצר הטוב שכאמור שוכן בלב, עושה שימוש בעיקר בטענות הגיוניות ושקולות: דווקא בכך שתנסה להתעמק בשעה קשה זו בלימוד הגמרא, תרוויח כפול, השיחה ממנהל הבנק תידחק ממוחך לשעה קלה וגם תלמד תורה. קשה בהתחלה, אבל אפשרי. חסד עם החבר? מדוע שלא

תעשה זאת אחרי מנחה, או אולי נכון יותר לברר: איפה הייתה מצוות החסד עם החבר כשהיה זה על חשבון ההנאות שלך? גם אז היית צדיק כה גדול?...

לסיכום: את הרגש חשוב מאוד להעביר בכור המבחן של השכל. מכיוון שהשכל בודק שהרגש אינו מכיל מרכיב מוטעה שישפיע בסופו של דבר על קבלת ההחלטה.

את זה מלמדת אותנו התורה באומרה: "כי תצא למלחמה על אויבך" - קודם תפנים שהצדקן המתחזה שבתוכך הוא אויב, ובאויב נלחמים. כל מה שנדרש ממך, כפי שהסביר היטב היצר הטוב, הוא להתגבר בהתחלה, בשעת הקושי, ואחר כך הרווח משתלם. וכשהקב"ה רואה שאתה יוצא להילחם, עשית צעד קטן מלמטה - הוא יתברך יעשה צעד גדול עבורך מלמעלה: "ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבת שביו!".

המלחמה בין היצר הטוב ליצר הרע נערכת בעוד "המנוע פועל", אין זמן לשבת לכוס קפה ועוגה ולחשב בסבלנות מה כדאי לעשות. חייבים להחליט כאן ועכשיו. אבל הקושי הוא רק להחליט "יוצאים למלחמה". מעתה נבין היטב מדוע התורה לא מתארת מצב של הפסד במלחמה, משום שכל כוחו של היצר הרע הוא בדמיונות, הנחות שגויות ומטעות ודמגוגיה. ברגע שאתה יוצא לקרב נגדו, מתברר שכל כוחו אינו אלא פטה מורגנה שמתפוגגת בהיגיון מועט. אם אתה תצא להילחם, מבטיחה התורה, לא תפסיד. לא בגלל שאתה כל כך חזק, אלא בגלל שמולך אויב דָּמָה מקרטון...

כי תצא למלחמה.. ונתנו ה' א-לקיך בידך (כא, י). (שיח שרפי קודש)

כאשר נתקבל הגאון רבי שמעון סופר זצ"ל לרב בקראקא, היו מאנשי המקום שראו בכך בזיון שלא לקחו רב מקראקא עצמה שהייתה מפורסמת כעיר של חכמים וסופרים, ואמרו בליבם לפגוע בו בדרשתו הראשונה, באמרם הרי רבי שמעון בוודאי ישלח לתלות בבית המדרש דף שבו יציין על איזה מקומות בש"ס ובפוסקים תיסוב דרשתו, ממילא הם ילמדו בעיון את אותם דברים, ומיד כשיתחיל לדרוש, יתקיפוהו בשאלות.

השמש של אותו מקום היה איש ירא א-לוקים, וכאשר רבי שמעון סופר קרא לו שיתלה בבית המדרש את הדף הנ"ל סיפר לו דברים כהווייתן וביקשו שלא ישלח לתלות את הדף, אך רבי שמעון סופר ענה לו שהוא לא מפחד, ועשה השמש כמצוותו.

בהגיע יום השבת, מיד כאשר התחיל לדרוש התחילו מכל עבר לקנטרו בקושיות זה בכה וזה בכה, כאשר ראה שכלו כל הקיצים, ענה ואמר רוצה לספר לכם סיפור, פעם הודיעו לאבי החתם

סופר כי יש חתונה בתערובות ר"ל בעיר פרעשבורג, ושלחני אבי להתרות בהם שיפסיקו מדרכם הקלוקל, אך הם צחקו ממני ולא השגיחו בי, וכשבאתי פעם שנית עפ"י ציווי אבי התרו בי שאם אבוא שוב הם יפליאו בי את מכותיהם, וכאשר שלחני אבי פעם שלישית לימד אותי 'שם' קדוש שאם אומרים ומכוונים אותו על אדם מסוים יכולים להורגו ואמר לי שאין אני צריך לירא ולפחד מהם כלל ואם ירצו לפגוע בי אכוון את ה'שם' הזה ואנצל, ואכן כשבאתי ומסרתי את דברי אבי והתראתו, והאנשים האלו חמתם בערה בם והחתן בעצמו ניגש אלי בחמה שפוכה והרים את ידו להכות באגרופ רשע ורצה לקיים את זממו הרע, ואז עשיתי כפי ציווי אבי וכיוונתי את ה'שם' ונענש החתן תיכף ומיד, וכמובן שהחתונה נתבטלה וניצלתי מידם.

כך – הגביה רבי שמעון סופר את קולו ואמר לבני קהילתו – להווי ידוע לכם, שעדיין אני זוכר את אותו שם, ולכן, אם תשאלו לאמיתה של תורה, אז מה טוב ומה נעים, אבל אם תשאלו לקנטר, ראו הוזהרתם, ופחד גדול נפל על כל הנאספים כששמעו דברים אלו ומני אז היה לו שלום ושלום בקהילתו, ע"כ. וזשה"כ כי תצא למלחמה על אויבך, אז ונתנו ה' א-לקיך בידך, שתיקח בידך את תאוותו שם קדוש אשר יסייע לך להכרית את כל הקמים עליך.

כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' א-לקיך בידך. (מוהרי"מ מקאמארנא זי"ע)

כ"י תצא למלחמה ר"ת כת"ל, אותו כותל המפריד מבדיל ומפסיק, 'אויבך' הוא אויבו של האדם, אם רק תצא נגדו למלחמה, ונתנו ה' א-לקיך בידך.

ראשי תיבות ב"כ כי תצא" (פיתוחי חותם).

בתיבת "תצא" רמוזים כמה עצות כיצד יוכל לנצח את הסתרא אחרא –

ראשי תיבות תפילין **ציצית** אות – אות ברית ואות שבת.
וכן ראשי תיבות תפילה **צדקה** אור – אור התורה הקדושה.
וכן ראשי תיבות תענית **צדקה** אור

נ"ב: צדקה בגימטריא (עם הכולל) 200, רמז למה שאמרו חז"ל שמי שיש לו מאתיים זוז אינו נקרא עני.

כי תצא למלחמה על אויבך (מהר"ש מבעלזא)

ברש"י: "לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע." סגולת מצות ציצית להציל מיצר הרע. והנה מעיקר הדין אף אם נחסר אחד מל"ב החוטים ונשארו ל"א, הציצית עדיין כשרים, אבל הסגולה אין בה. וזה הרמז 'לא' – ל"א חוטים 'דברה תורה' – זה כשר מעיקר דין תורה, אבל 'אלא' בגימטריא ל"ב הוא סגולה 'כנגד יצר הרע'.

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' א-לוקיך בידך ושבת שביו (כא, י) (החיד"א)

למה התחיל בלשון רבים על "אויביך", והמשיך בלשון יחיד "ונתנו"? בנחל קדומים לחיד"א, מבאר בדרך רמז, עפ"י הגמרא במסכת יומא (סט, ב) שאנשי כנסת הגדולה בקשו רחמים שיתבטל היצר הרע של עבודה זרה, ונתקבלה תפילתם, ונמסר בידם והרגוהו. לאחמ"כ בקשו לבטל גם היצר הרע של עריות, ואכן נמסר בידם, והכניסו אותו לתוך סיר סגור למשך שלשה ימים, אבל ראו שאין העולם יכול להתקיים, ואפי' ביצה אחת לא הטילה שום תרנגולת באותם הימים, אז סיממו את עיניו והחזירוהו, וסיממת עיניו הועילה שאדם לא יהרהר בקרובותיו. לפי"ז כתב הרב החיד"א 'כי תצא למלחמה על "אויביך" דהיינו שכשיבקשו לעשות מלחמה עם שתי יצרי הרע של ע"ז ושל עריות, אז על הראשון "ונתנו ד' א-לוקיך בידך – לשון יחיד שרק אחד מהם, של ע"ז, ניתן בידם לגמרי שיוכלו להרגו, אבל השני – של עריות, על זה רק "ושבת שביו", אבל לא להורגו.

דרכי התשובה (הרב יוסף זילברפרב)

"שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן: תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח" (פסחים).

איך מגיעים לתשובה ולתיקון המעשים, והרי האדם אינו מלאך, ועלול לטעות?

בגמרא במסכת תענית מובא: "אמר רב אדא בר אבהו: אדם שיש בו עבירה ומתודה ואינו חוזר בו, למה הוא דומה? – לאדם שתופס שרץ בידו, שאפילו טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה. זרקו מידו – כיון שטבל בארבעים סאה – מיד עלתה לו טבילה, שנאמר: 'ומודה ועוזב ירוחם', ואומר: 'נשא לבכנו אל כפים אל א-ל בשמים'.

תשובה היא אחת מתרי"ג המצוות שבתורה, שנאמר "והשבות אל לבבך ... ושבת עד ה' א-לוקיך". התשובה היא מגוונת, לפי האדם, לפי מעשיו ולפי התנאים המיוחדים באשר הוא אדם, אולם ברור שיהיו בתשובה שני דברים כדברי הרמב"ם בהלכות תשובה: מודה על העבר ומקבל עליו לתקן מעשיו לבאות. היות וקשה לנו לעשות תשובה בהיקפה המלאה, עלינו לכל הפחות להשתדל לתקן את ראשי התיבות של "תשובה" כדברי רבי זושא מאניפולי זצ"ל: תמים תהיה עם ה' א-לוקיך. שויתי ה' לנגדי תמיד. ואהבת לרעך כמוך. בכל דרכיך דעהו. היכון לקראת א-לוקיך ישראל.

תמים תהיה – בתמימות ובצניעות נאמר הביטוי "עם א-לוקיך" – "תמים תהיה עם ה' א-לוקיך", ו"הצנע לכת עם ה' א-לוקיך". אפשר להיתמם כלפי חוץ בו בזמן שלמעשה יהיה ההיפך

מתמים, וכן בצניעות, לכן נאמר בשניהם עם א-לוקיך – דבר המסור ללב – הדברים מסורים לא-לוקים בלבד.

שויתי ה' – הרמב"ם במורה נבוכים כותב: "שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלת הצדיקים אשר הולכים לפני הא-לוקים, כי אין ישיבת האדם ובתנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה'", מיד יגיע אליו היראה וההכנעה מפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד".

דוד המלך אומר: "שויתי ה' לנגדי תמיד" – שמתתי את ה' נגדי תמיד, "כי מימיני" – שהבורא בעצמו עומד מימיני לשמרני, ובוודאי לא אמוט, ולכן בעבור ששמתיו לנגדי תמיד, שמח לבי והוא השכל, ויגל כבודי הוא הנשמה, אף בשרי בעודני חי ישכון לבטח, שתצילני מכל צער ונזק (רד"ק). פעמיים מוזכר בשולחן ערוך ברמ"א הביטוי "תמיד" – פעם ראשונה בהתחלה – "שויתי ה' לנגדי תמיד", ופעם בסוף – "וטוב לב משתה תמיד". האדם צריך לבנות את ביתו בסדר כזה שכל עסקיו וענייניו הגורמים לטוב לב משתה תמיד, ינקו את יניקתם משויתי ה', ואם התמיד הראשון הוא יציב, יכול הוא להיות בטוח שגם התמיד השני יהיה יציב לאורך ימים.

ואהבת לרעך כמוך – יש צורך לשמור על התאמה בין מצוות "ואהבת" המופיעות שלוש פעמים בתורה, ובמיוחד בין "ואהבת את ה' א-לוקיך" לבין "ואהבת לרעך כמוך". בשם הבעש"ט מוסרים שהסביר את הפסוק ואהבת לרעך כמוך – כמו שהוא אוהב עצמו ואינו נותן למי שהוא לקטרג על עצמו, הגם שיודע בעצמו שהוא לא בסדר הן כלפי שמים והן כלפי בריות, כך צריך לאהוב את חברו ולא להרשות שיקטרגו עליו בשום פנים ואופן.

בכל דרכיך דעהו – על הפסוק במשלי: "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך", מפרש המצודת דוד: בכל עניןך דע את ה', רצה לומר תן דעתך לחשוב לעשות מעשיך למען יבוא בדבר תועלת לקיים דבר ה' ואז הוא יוליךך באורח מישור ותצליח בה.

הכון לקראת א-לוקיך ישראל – הכנה למצווה חשובה כמצווה, וכנאמר בפרקי אבות: העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין, וממילא יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא, היות ובעולם הזה אפשר להתכונן, ומי שטרח בערב שבת – יאכל בשבת. כן מוצאים אנו כהכנה לתפילת שמונה עשרה מתחילים: "ה', שפתי תפתח", כל זה מראה שהיהודי יודע את גודל החשיבות של ההכנה.

עלינו לתקן את דרכינו בשטחים אלה תיקון גמור, ויתקיים בנו דברי הנביא בהושע: "אהיה כטל לישראל ופרח כשושנה וידך שרשיו כלבנון".

כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' א-לקיך בידך (כא, י)

מדוע פותחת התורה בתיבת "אויביך" בלשון רבים, ומסיימת ב"ונתנו" בלשון יחיד?

אומר "חדושי ידידיה הלוי", שחז"ל דורשים פסוקים אלו על מלחמת היצר. והנה פעמים רבות ניצב לו האדם בפתחו של מאבק בינו לבין יצרו, אולם כאשר הוא בא ונלחם נגדו, מתברר, שהיצר הרע איננו בודד במערכה, אלא מסייעים ועוזרים רבים עומדים לשרותיו – הלא המה כל אלו שבעבר "זכו" לטיפולו המסור, וכיום הושפעו ממנו כל כך, עד שהם עצמם מתגייסים לעזרתו...

אחד מגדולי ישראל ספר בהקשר לכך את הספור הבא: בהיותי רב בעיירה קטנה בחו"ל פגשתי באחד הימים את היצר הרע מהלך מולי עצבני ומרוגז. שאלתי אותו: "מדוע אתה נראה רע כל כך?" נענה היצר ואמר: "כאן בעיירה אין לי עם מי לדבר, למרות שאני עובד ומשקיע, אינני מצליח להתקדם בכלל!" לימים – ממשיך אותו רב ומספר – נהייתי לרב בברלין, והנה, באחד הימים, פוגש אני שוב ביצר הרע, הפעם הוא היה נראה שונה לחלוטין – ישוב היה רגוע כולו בבית מרזח, והתענג על המנוחה. "מה המצב כאן?" – שאלתי. "כאן מצוין" – ענה לי מדושן עונג – "כאן אינני צריך להתאמץ כלל, עוזרים רבים יש לי: תיאטראות, בתי קולנוע, עיתונים וכיוצא בכך..."

אולם, באה התורה ואומרת: "כי תצא למלחמה... ונתנו ה' א-לקיך בידך", כשתעמוד ותכריז מלחמה כנגד היצר הרע, יעזור לך הקב"ה להצליח במלחמה נגדו, ולא זו בלבד, אלא "ושבית שביו", יתכן, שאף תזכה לסייעתא דשמיא מיחדת, ותחזיר אף את אלו שכבר נשבו ונפלו בידו.

"כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' א-לוקיך בידו ושבית שביו וראית בשביה אשת יפת תואר" (כא, י-יא)

מדויק מדברי הכתוב דרך אם ישראל ניצחו במלחמה והאויב ניתן בידם דווקא אז הותרה יפת תואר, אבל אם ישראל לא ניצחו ניצחון מוחלט את האויב אין את ההיתר של יפת תואר, ועלינו להבין אפוא מדוע תלוי ההיתר של יפת תואר בניצחון במלחמה. ונראה לומר בטעם הדבר, דהרי במלחמה שנסתיימה באופן שיש שבויים לשני הצדדים, הדרך הוא שלאחר המלחמה מחליפים שבויים מזה לזה. ולפיכך במלחמה כזאת שנסתיימה בניצחון לא מוחלט של ישראל אלא נפלו משבויי ישראל לגוים, אם נתיר בזה יפת תואר, הרי לאחר שתתגייר ותינשא לישראל לא יהיה שייך להחזירה לעמה ולמולדתה, ויתכן שבעבור יפת תואר זו ימנע שחרור מאחד משבויי ישראל

שנשבה במלחמה לגוים. לכן הקפידה התורה, שההיתר של יפת תואר אינו אלא במלחמה שישראל ניצחו ניצחון מוחלט והאויב מסור בידם.

וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה (כא,יא) (הרב ש. מנדל)

'ולקחת לך לאשה' לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר וכו'. (רש"י).

הק' המפרשים מדוע נקט רש"י לשון שלילי 'לא דברה תורה אלא וכו', ומדוע לא נקט לשון חיובי, דיברה תורה כנגד יצה"ר. אלא דאי' בגמ' דרב אמר לתלמידיו על אשתו, שלא די שמגדלת את בנינו לתורה אלא גם מצלת אותנו מן החטא, נמצא, דהאשה מועילה לשני דברים לגדל את הבנים לתורה ולהציל מן החטא. אמנם ביפת תואר דסופה שתלד בן סורר ומורה, וא"כ אינה מועילה אלא לדבר אחד דהיינו להציל מן החטא, לכך פי' רש"י, לא דיברה תורה אלא כנגד יצה"ר. דיפת תואר אינה מועילה אלא כנגד היצה"ר.

וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה ולקחת לך לאשה (כא,יא) (אשר לורבר)

לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שאם אין הקב"ה מתירה, ישאנה באיסור, (רש"י). שאל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע הייתכן? היאך ייתכן לחשוד ביהודי שיהא עושה באיסור דבר שאין עליו היתר? אלא ההסבר הוא כך: דהרי בסוף הפרשה הקודמת כתוב: שבשעה שיצאו למלחמה, הכריזו תחילה: "מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו", ונאמר על כך: "הירא מעבירות שבידו". מכאן, שכל היוצאים למלחמה היו בטוחים בעצמם שהם נקיים מעבירות, ויהודי המתהלך בהרגשה שהוא נקי מעבירות, דווקא לגביו יש מקום לחשוש, ש"אם אין הקב"ה מתירה, ישאנה באיסור", כי הוא מסוגל להכל... כי מי שאין לו כל רגש של חטא, עלול להיכשל בהזדמנות ראשונה!..

בהקשר לכך, מובא בשם צדיקים הסבר למאמר חז"ל: (ברכות ה א) "כשרואה אדם יסורים באים עליו יפשפש במעשיו. לא מצא, יתלה בביטול תורה". הכוונה: אם אדם הגיע למצב שאינו מוצא שום פגם במעשיו, סימן שכבר ביטל את כל התורה ולכן אינו מצליח לראות שום פגם...

התחשבו בכך!

"לא נעים לי כל כך, אבל אין ברירה ואני חייב לשוחח עמך", פנה עובד אל הבוס במפעל. "אשתי והילדים משגעים אותי זמן רב. הם רוצים לטוס לחו"ל, לבלות, לטייל, ליהנות ולעשות שופינג. הסברתי להם שאני עובד ואין לי ימי חופשה, אבל הם לא נותנים לי מנוח. אולי יש סיכוי שתאשר לי חופשונת?" "אין על מה לדבר!" חרץ הבוס. "תודה רבה", זרחו פניו של העובד, "ידעתי שתתחשב במצבי"...

בפסוק השני מתחילת פרשתנו, מופיע היתר יוצא דופן וייחודי בכל התורה כולה: אשת יפת-תואר. יהודי יוצא למלחמה, רואה בשבי אישה והוא מעוניין לשאתה, מתירה לו התורה להביאה לביתו, לגיירה, בסדר ובתהליך מסוים המתואר בפסוקים, ובסוף מסכמת התורה: "והייתה לך לאשה". ידועים דברי רש"י על המקום, שהסיבה שהתורה התירה ליוצאי המלחמה לקחת אישה זו, מפני ש"לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע". מכיוון שבמקרה כזה צפתה התורה שיהיה בלתי אפשרי לאדם לכבוש את יצרו, לכך המציאה לו אופן המותר בכדי שלא ייכשל כאשר מלכתחילה לא יכול לעמוד בניסיון.

"העולם השתנה", טוענים לא אחת אנשים בני דורנו, וגם בדורות קודמים, "ובתורה לא חל שום שינוי ו'שכתוב' מחדש. אולי הגיע הזמן להתאים את התורה למודרניזציה?"

סיפר הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל שאליו הגיע יהודי עם טענה שכזו. והרב גלינסקי השיב לו כך: כאשר הנעל לוחצת על רגלו של האדם, עומדות בפנינו שתי אפשרויות: האחת הייתה נהוגה בעבר - להרחיב את הנעל על ידי הוספת טלאי מקדימה, והשנייה, מודרנית וזולה יותר כיום - לקנות זוג נעליים חדשות... אבל לבד מזה, ישנן עוד שתי אפשרויות: או לסבול את הכאב וברבות הזמן תתרגל הרגל למצב, או להותיר את הנעליים בבית ולהסתובב יחפים. שתי אפשרויות לא נוחות, אבל גם הן אופציה. הסכים האיש.

"אמור לי", שאל הרב גלינסקי את בן-שיחו, "מדוע לא נביא בחשבון אופציה חמישית?" "מהי?" תמה האיש. "לקצוץ את אצבעות הרגל", השיב הרב גלינסקי...

למראה עיניו המתעגלות בתדהמה של האיש, המשיך הרב להסביר: הרי שנינו מבינים שה'אפשרות' הזו לא באה בחשבון. ומדוע? מפני שהרגל היא העיקר, והנעל היא הטפל שנועדה לשרת את הרגל. כל פעולה שתפגע בעיקר על חשבון הטפל – אינה אפשרות כלל. גם לזאת הסכים האיש.

הרב גלינסקי המשיך בהסבר: אנו יודעים שהתורה קדמה לעולם. רק שבנקודה הזו יש בינינו אי-הסכמה. אני יודע שהתורה היא העיקר והאדם נועד רק כדי לקיים אותה, המצוות ניתנו לפי כוחותינו לכן כל פגיעה בתורה עבור האדם היא כקציצת אצבעות הרגל עבור הנעל הלוחצת. אתה טוען שהאדם הוא העיקר והתורה נועדה עבורו, ואם היא מעט "לוחצת" אז מחליפים... "לא לא", נחרד האיש, "הרב לא הבין נכון. לא חלילה להחליף. אבל אפשר להקל פה ושם, אל תחמירו כל כך".

”אני משתתף בצערך“, נענה הרב ברוך, ”אבל התורה - אינה שלי ואינה שלך. תן לי את שמך המלא ואסדר לך פגישה עם נותן התורה, בה תשאל לדעתו“. האיש סירב...

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי למד מדינה של אשת יפת-תואר, מוסר גדול לשאר מצוות התורה: אם במצווה אחת ראתה התורה שקשה עד בלתי אפשרי לעמוד בניסיון, ולכך בהוראת שעה ובתנאים מסוימים התירה זאת, משמע שבכל שאר המצוות יכולים וחייבים אנו לעמוד בהן. שאם לא כן, לא היינו מצטווים בהן.

אנו בני אדם. קורה לא פעם שאנו טועים בשוגג, או נכשלים ביודעין - לא חלילה מרוע לב כמו מחוסר כוחות נפש - זה לא רצוי, אבל קיים. אך כאשר אנו מתחבטים בנפש פנימה, איך שייך בכלל לקיים מצוות שרחוקות מאתנו ומליבנו, כגון: ”לא תשנא את אחיך בלבבך“, ”כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו... עזוב תעזוב עימו“. והכעס מטפס בלב. אחרי כל מה שהוא עשה לי, להפסיק לשנוא אותו ועוד לעזור לו? זה ייתכן?!

נזכור, שזה אפשרי. קשה אבל שייך. כי המצוות בהן נצטוינו, ניתנו לאחר שה”בוס“ התחשב בנו, לקח בחשבון את היותנו בשר ודם, ובדיוק למצב הזה הוא התכוון. ולאחר קיום המצווה, לאחר שהיצר יסור ממנו, או אז גם אנו נשמח על התחשבות זו.

”והיה אם לא חפצת בה” (כא, יד)

הלא צריך היה הכתוב לומר: ”אם לא תחפוץ בה“ בלשון עתיד, כשם שנאמר בתחילה: ”וחשקת בה“? ברם, החילוק שבין ”חשק“ ובין ”חפץ“ הוא זה, ש”חשק“ פירושו: התלקחות רגעית של התאוה, של הרגש, ואילו ”חפץ“ פירושו: רצון המבוסס על השכל ושיקול-הדעת. לפיכך אמרה תורה, שלאחר שתיקח אותה ותשקיט את חשקך הרגעי, או אז יתברר לך כי מלכתחילה לא היה לך כל ”חפץ“ אליה, כי אם רק ”חשק“ בלבד.

”כי תהיינה לאיש שתי נשים (כ”א, ט”ו)“

”כי תהיינה לאיש שתי נשים“, האחת אהובה והאחת שנואה. וילדה לו בנים אהובה ושנואה. והיה הבן הבכור לשנואה. והיה ביום הנחילו את בניו - את אשר יהיה לו, לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שניים בכל אשר ימצא לו.”

אומר הרב אליעזר פאפו: ’כי תהיינה לאיש שתי נשים‘ - אל תקרי נשים אלא נשים. חובות. מצוות. יש שני סוגים של מצוות, יש מצוות שאנחנו מאוד אוהבים לעשות... כמו למשל לישון

בשבת... יש הרבה שמחמירים בזה מאוד. גם לאכול חמין בשבת, ובכלל עונג שבת – זה הכול מצוות. אבל יש מצוות שאנחנו פחות אוהבים לעשות...

יש לך שתי סוגים של חובות. האחת אהובה והאחת שנואה. 'וילדו לו בנים' – הרי כשאדם עושה מצווה, הוא בורא מלאך. פרקליט. ומשתי סוגי המצוות נולדים מלאכים, אבל תדע! 'והיה הבן הבכור לשנואה'. אל תחשוב שהמלאכים הטובים ביותר יוצאים מהשינה בשבת. יוצאים משם מלאכים טובים, אבל לא כמו שיוצאים מהמצוות שאתה פחות אוהב לעשות. משם ייצאו מלאכים פי שנים יותר טובים.

מסופר על הרב שמואל גריינמן ששאל את החפץ חיים: יש לי שתי מצוות שעומדות לפני, ואין אני יכול לקיים את שתיהן. מה לעשות? ענה לו החפץ חיים: "תחשוב טוב מה אתה יותר מעדיף לעשות, ותעשה את השנייה!".

והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו (כא, טז) (מנחם יעקובזון)

מקובל ש"והיה" הוא לשון שמחה, ואם כן, צריך להבין איזו שמחה יש בזה שאדם מת ומנחיל לבניו את נכסיו.

עונה על כך בספר "על התורה", ששמחה גדולה היא לאדם, כשזוכה להנחיל ולהוריש לבניו "את אשר יהיה לו" - מה שהתורה מעידה שהם נכסים כשרים נקיים ומתוקנים, שרכש בזיעת אפיים וברכת כפיים, בצדק ובהגינות.

כי את הבכר בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים (כא, יז) (פתגמין קדישין)

למה כתוב "בכר" חסר ו'? כתבו בשם האריז"ל (פתגמין קדישין) וכן מובא בספר הטיול (לאחי המהר"ל) שבכל אותיות הא' ב' ישנם שלוש אותיות שערכן כפול מהאות הקודמת: ב' הוא כפול מא', כ' כפול מ', ור' כפול מק', אותיות בכר. ולכן לא כתוב ו' כדי לרמז ע"י אותיות אלו שהבכור מקבל פי שניים, ואם היה כתוב ו' לא היה נרמז בזה.

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה... (באור החיים, גליון 405)

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו". שואלים בעלי המוסר: לשם מה מוסיפה התורה "איננו שומע בקול אביו ובקול אמו", וכי לשם מה הוא קרוי בן סורר אם לא שמיאן לשמוע בקול הוריו, אלא ההסבר הוא כך: התורה הקדושה באה ללמדנו מה הסיבה שהבן - סורר הגיע למצבו הלז, כי הוא לא שמע את "קול" אביו, הקול קול יעקב, בלומדו תורה בביתו, הוא לא שמע את אביו מברך ברכת המזון בקול, בכוונה הראויה, וכו' וכו' וגם את אמו הוא לא שמע אותה אומרת תהילים ומתחננת להקב"ה על בניה שיגדלו ויצמחו ליראי א-לוקים,

הוא לא שמע אותה מתפללת כמו שאשה כשרה צריכה להתפלל ולכן נהפך לבן סורר! ללמדך כמה שווה כוחה של תפלה בקול שיהא דוגמא של הורים לילדיהם!...

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו" (כא, יח)

בעל ה"תולדות יעקב יוסף" מפרש בדרך הלצה "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" הייתכן דבר כזה? אלא שהסיבה היא כי האיש הזה, שיש לו בן סורר ומורה הוא עצמו "איננו שומע בקול אביו" איננו שומע בקול אביו שבשמים, ועל כן יש לו בן כזה.

עוד אמרו בעלי החינוך והמוסר, כאשר קול ההורים איננו שווה, קול אביו וקול אמו" לכל הורה יש קול אחר, דעה אחרת, וגם החינוך איננו שווה, אזי הבן גודל להיות בן סורר ומורה...

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שומע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם" (כא, יח) (הקוצק'ר)

בן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיע תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב (רש"י) ומקשים, הרי רש"י בעצמו מפרש את הכתוב לגבי ישמעאל (וירא כא, יז) "באשר הוא שם" לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נידון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, ולמה כאן הדבר שונה, שניידון על שם סופו? אלא תירץ הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זי"ע תירוץ נפלא, והוא יסוד גדול בחינוך! ש"על שם סופו" הכוונה, סוף שם התואר שלו: בן סורר 'ומורה' וניידון על ה"מורה", שלא די כי סורר הנהו, אלא גם "מורה" לאחרים ללכת בדרכיו, וגדול המחטיאו יותר מן ההורגו... ולכן עונשו כל כך חמור, כי כל זמן שהוא עצמו רקוב, אפשר עוד לחכות, אבל כשהוא מתחיל להיות "מורה" אחרים, אין זמן לחכות ועונשו צריך להגיע מיד!...

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה... ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת (כא, יח-כא) (הרב ראובן שמעוני)

רש"י: בן סורר ומורה נהרג על שם סופו. הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

ותמוה, אף אם נאמר כי בן סורר ומורה נידון על שם סופו, מדוע נידון בסקילה, הלא אם ילסטם ויהרגו את הבריות – יהא דינו בסיף, שהיא מיתה חמורה פחות מן הסקילה?

באר המהרי"ל דיסקין: מי שעתיד ללסטם ולהרוג את הבריות, בוודאי גם עתיד לחלל שבת – אשר עונשו סקילה. אלא שכאשר ציוותה התורה להמיתו כבר בתחילת היותו בן סורר ומורה,

הרי זה כדי למנוע ממנו להגיע לסופו, שיעמוד בפרשת דרכים וילסטם את הבריות. ומשעה שציוותה התורה על מיתתו ובאה וקבעה איזו מיתה תהא זו – קבעה התורה כי ימות בסקילה, על מה שוודאי עתיד לחלל שבת.

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, איננו שומע בקול אביו ובקול אמו (כא, יח):

בעניין זה נודעה ההוראה החינוכית שנאמרה בשעתו ע"י הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, ומסר נוקב עד מאוד עובר בדבריו.

רבי מאיר שפירא תמה על ההבדל שהיה ניכר בשעתו בין בתי המדרש של המתקדמים והמשכילים לבתי המדרש של החסידים, שבבתי המדרש של המתקדמים, האבות החזיקו את בניהם אצלם ופיקחו עליהם כל שעת התפילה שיתפללו כהוגן ולא יסירו עיניהם מהסידור. אבל לבסוף, כשגדלו הבנים, הם פרקו מעליהם עול תפילה לחלוטין. לעומת זאת, בבתי המדרש של החסידים, האבות מתפללים בקול גדול ובהתלהבות, בלי להשגיח כל כך על הילדים שמשחקים ביניהם, אבל בסופו של דבר, הילדים גדלים ומתבגרים הם נמשכים להתפלל בהתלהבות הראויה כדוגמת אבותיהם. והלא דבר הוא, היכן הם פירות החינוך שמשקיעים המתקדמים בילדיהם וכיצד נמשכים בני החסידים להתפלל כראוי, בלי שיחנכו אותם לכך. והסביר, כי טבעו של כל ילד הוא להיראות כמו אביו ולעשות כמעשיו. ולכן ילדי המתקדמים שרואים את אבותיהם משוחחים ואינם מתפללים אלא דואגים רק שילדיהם יתפללו, אף הם, כל זמן שנתונים תחת מרותם, הם מחויבים בלית ברירה להתפלל, אבל מיד כשיוצאים מרשותם, הם פורקים עול ואינם מתפללים, כשם שאבותיהם לא התפללו. אבל בני החסידים, שרואים את אבותיהם מתפללים בהתלהבות וברשפי אש, כשמרוב התלהבותם שוכחים הם מכל הסובב אותם, מתמלאים יראת הכבוד כלפיהם, וכשרק מתגדלים ונוטשים מעשי ילדותם, מיד נמשכים להתפלל באותה צורה שראו את אבותיהם מתפללים,

ע"כ דבריו הנפלאים מפז.

בן סורר ומורה (כ"א, י"ח) (ברכי נפשי)

במקרה שלפנינו, שלדעת אנשי חינוך יש הרבה מה ללמוד ממנו, היה מדובר לא בבן סורר ומורה, אלא בבן סוטר ומורה...

מי שיקרא את הדברים בעיון, יבין שלפעמים עומד איש-החינוך בפני מצב יחיד ומיוחד, בו ניתנת לו אפשרות לקנות עולמו בשעה אחת, והוא זקוק אז לסיעתא דשמיא מיוחדת, על מנת לתפוס את הרגע הזה, ולא להשליכו מבין אצבעותיו.

את הסיפור שמענו מבנו של תלמיד חכם חשוב, שכיהן בזמנו כאחד מראשי ישיבה חשובה במרכז הארץ, ונפטר לבית עולמו. הבן מספר את הדברים בהתרגשות, ומבקש שציבור העוסקים בהוראה וחינוך ישיתו את הדברים אל ליבם, כי בנפשם ובנפשנו הדבר.

וכך מספר הבן: מנהג היה לאבא לעבור מדי פעם בחדרי הבחורים, בשעת ההשכמה בבוקר, ולהעירם לתפילת שחרית. הוא היה עושה זאת בעדינות רבה, ומפיה בהם רוח-חיים על ידי טפיחה קלילה, והשמעת דברי מוסר בשמחה.

בוקר אחד, בהיותו ליד מיטתו של אחד הבחורים, נגע אבא ברפות בכתפו, והעירו. אבל, הבחור נבעת משום-מה, קפץ ממיטתו, ובתנוחה אינסטינקטיבית הרים את ידו ו...סטר לאבא על לחיו סטירה מצלצלת, וחזר לישון...

חוסר שליטה

אבא נדהם לרגע מהתנהגותו של הבחור, יצא מהחדר, וללא אומר ודברים עלה להיכל הישיבה. לא לקח לו הרבה זמן להבין שהבחור בוודאי לא התכוון למה שעשה, ומן-הסתם גם לא היה שליט כלל במעשיו, כפי שידוע שכשאדם קם מהשינה הוא נמצא לעתים במצב של חוסר-שליטה, עד שהוא מתייצב על עמדו. את הראיה לכל זה לקח אבא גם מהעובדה שכשהבחור נכנס להיכל הישיבה, הוא אפילו לא ניגש אליו לבקש סליחה. מה שמגלה בבירור שהסטירה ניתנה במצב של חוסר-חושים מוחלט. יצוין שלאחר שנודע לו הדבר, הוא התחנן בפני אבא שיסלח לו, ואבא הרגיעו ואמר שאין צורך לבקש מחילה, כי הוא הבין שהדבר נעשה מתוך שינה. ברם, השמועה הגיעה לאוזניו של נשיא מוסדות הישיבה, שכנס על-אתר את כל הצוות הרוחני והחליט שהבחור הינו 'בן סוטר ומורה', ואחת דינו להיזרק מהישיבה, ומיד...

בן למשפחה קשת-יום

כאשר שמע אבי זצ"ל את ההוראה, נכנס לחדרו של נשיא הישיבה ואמר בקול תקיף וחד-משמעי, שאם הישיבה זורקת את הבחור, 'אני הולך יחד אתו!' אבא תיאר בפני הרמ"ם את העמל הרב שהושקע בחינוכו של הבחור הזה שהגיע מעיירות הפיתוח, והוא בן למשפחה קשת-יום, ושאר אחיו אינם נמנים כלל על ציבור בני התורה, אלא יוצאים ונכנסים ב... שערי בתי הכלא. אם נזרוק אותו מהישיבה, עלול הבחור להצטרף לאחיו, ואנחנו נהיה אחראים לכך, זעק אבא, והודיע שהוא מחל מראש על הסטירה, ואין בליבו שום קפידא. 'מה כבודו מציע לעשות?' – שאל נשיא הישיבה את אבא. כאן הפתיע אבא את כל הצוות, באומרו שה'עונש' שהוא מציע להטיל על הבחור, הוא, ש'במשך החודש הקרוב אני עצמי אלמד אתו מדי יום ביומו ספרי מוסר בעניין ההנהגה הראויה לבן-ישיבה'... ההצעה התקבלה פה אחד.

אני הוא הבחור...

חלפו שנים. הבחור-הסוטר סיים את לימודיו בישיבה, המשיך בישיבה חשובה נוספת בירושלים, ובהגיעו לפרקו זכה להשתדך עם כלה מצוינת מבית של תורה. לפני שנכנס לחופה נכנס לביתו של אבי, וביקש בדמעות שיסלח לו על הסתירה ההיא שניתנה מתוך חוסר-שליטה, וללא כל כוונה. אבא חיבק את החתן בחום, ואמר לו שוב שמעולם לא הייתה בליבו כל קפידא עליו.

לימים נפטר אבי בלא-עת בגיל צעיר למדי. ישבנו 'שבעה' והבית המה מנחמים. לפתע נכנס אל הבית יהודי שחזותו מעידה עליו כבן-אוריין, לבוש 'פראק' וכובע רבני לראשו, וכל כולו אומר כבוד. הוא מתיישב מול כל האחים ומשתתף בצערנו. לפתע קם האיש ההדור ממקומו, ומבקש מכל הנוכחים להאזין לדבריו, כי יש לו לספר דבר אישי, חשוב עד למאוד. תוך שהוא מתנשם בכבדות, וניכר שהדיבור קשה עליו, מספר התלמיד חכם את כל הסיפור הנ"ל, וכשדמעות מציפות את עיניו הוא אומר: אני הוא הבחור שסטר לנפטר על לחיו, ובאתי לבקש את סליחתו לפני כולם. אני משמש כיום כראש כולל חשוב בצפון הארץ, יש לי 10 ילדים בלי עין הרע, כולם בני תורה ויראי שמים, והכל-הכל בזכותו של הנפטר. אם היו זורקים אותי, לא הייתי פה היום.

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה... (כא', יח')

רש"י: בן סורר ומורה נהרג על שם סופו... אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב

ידועה השאלה מדוע אצל ישמעאל בשעה שעמד למות בצמא הקב"ה דן אותו 'באשר הוא שם' דהיינו לפי מעשיו באותה השעה ולא לפי מה שהוא עתיד להרשיע ואילו בן סורר ומורה דנים אותו על שם סופו? הסביר הצדיק רבי אלעזר אבוהצירא זצוק"ל (פקודת אלעזר): ישנה השפעה גדולה של ההורים על נפשו ותכונותיו של בנם שנולד. בן סורר ומורה נולד כידוע מזיווג של יהודי עם גויה - אשת יפת תואר שחמד במלחמה ולמרות שהקב"ה התיר לו אותה (לאותה השעה) בכל זאת עליו לדעת כי הבן הזה בנטייתו הטבעיות קרוב יותר אל המעשים הרעים ואל התאוות. ולכן דנים אותו על שם סופו כי קרוב לוודאי שירשיע. לעומת זאת ישמעאל נולד לזיווג כשר של אברהם עם הגר וממילא בנטייתו המולדות אין לו משיכה אל הרע, אלא זה שהוא יבחר ברע תלוי בו עצמו ולכן הקב"ה דן אותו לפי מעשיו ולא על שם סופו.

ומכאן עלינו ללמוד עד כמה על ההורים לקדש את עצמם בצניעות, בשמירת העיניים וטהרת המחשבה, ע"מ שילדיהם יצאו קדושים וטהורים.

בן סורר ומורה (כ"א, י"ח) (יחיאל מיכל מונדרוביץ')

שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֲבִיךָ, פֶּסוּק הַנֶּאֱמָר מִדֵּי בּוֹקֵר, הוּא בְּסִיס בְּהִקְנִיית חִינוּךְ עֲרֵכִי. הָאֵב מִשְׁמִיעַ וּבְנֵי שׁוֹמֵעִים. אֲנַחְנוּ מְרוֹצִים כְּשֶׁהֵבֵן קֶשׁוֹב. נֵעִים לָנוּ כֹּאשֶׁר שׁוֹמְעִים בְּקוֹלָנוּ, וְהֵבֵן מְרוֹוִיחַ בְּשִׁמְיעָתוֹ, בְּכֶךְ מִתְפַּתַּח וּמִתְחַנֵּךְ. יֵשׁ לְשִׁאוּף לְהִקְשֵׁבָה הִדְדִית. בִּהְחֹלֵט חֶשֶׁב שֶׁבֵּן יִשְׁמַע אֶת אֲבִיו וְתִלְמִיד אֶת רֵבּוֹ, אֵךְ חֶשֶׁב לֹא פָחוֹת שֶׁגַם הַבּוֹגֵר יִקְשִׁיב לְצַעִיר וְיִשְׁמַע אֶת אֲשֶׁר בְּלִיבּוֹ. 'מִשְׁמַעַת' מוֹשְׁתַּתַּת עַל שְׁמִיעַת שְׁנֵי הַצַּדִּידִים. בְּאוֹתוֹ לִשׁוֹן שֶׁאֲבִרָהֶם אֲבִינוּ נִעְנָה לְקִרְיָאָתוֹ שֶׁל הַקֵּב"ה וְיֹאמַר הַנִּנִּי, וְכִפִּירֵשׁ"י שְׁזֵה לִשׁוֹן עֲנוּה וְזִימּוֹן, כֶּךְ נִעְנָה גַם לְקִרְיָאָתוֹ שֶׁל בְּנוֹ, יִצְחָק. הוּא מְשִׁיב לְבָנוּ הַנִּנִּי, בְּזִמְנֹת וּבְשִׁפְלוֹת. בְּנִי! אֲנִי לִימִינְךָ וְלִמְעַנְךָ, יַחַד נִתְקַדֵּם!

חִייוֹ שֶׁל יֶלֶד מוֹרֻכָּבִים וְעִמּוּסִים. תִּמְרוֹן בֵּין לִימּוּדִים מְמוּשְׁכִים, הַתְעֲרוֹת חֲבֵרִיתִית תִּקְנָה, הַתֵּא הַמִּשְׁפָּחָתִי, כּוֹלֵם יוֹצְרִים מְעֻרְבּוֹלוֹת סָבִיב לִילֵד. הַקֵּב"ה חֲנֵנוּ בְּגִמְיִשׁוֹת טִבְעִית וְכוֹשֶׁר הַסְתַּגְלוֹת, וּבִיכּוֹלָתוֹ לְתִמְרֵן בֵּין מְשִׁימוֹתֵיו הַרְבּוֹת וְאֵף הַמּוֹרֻכָּבוֹת. עֲמִידָה אֵיתָנָה ב'תְּכִנִּית הַחַיִּים' מְעַצִּימָה אֶת אִישִׁיוֹתוֹ שֶׁל הֵילֵד, וּמַחֲשֵׁלֵת אוֹתוֹ לְקִרְאָת הַמֶּשֶׁךְ חִייוֹ. אֵךְ אֲסוּר לָנוּ לְהִיתַמֵּם. יֵשׁ גַּם קִשְׁיִים. יֵשׁ אִירוּעִים בֵּהֶם הֵילֵד אֵינוֹ מִסְתַּדֵּר וְלֹא מְצִלִיחַ לְצֵאת מִמְּבוֹכָתוֹ. עֲלֵינוּ לְהִיּוֹת נְכוֹנִים וּמְזוּמְנִים לְעִמּוּד יִמִּינוֹ. אֲמַנֵם אֵין בִּידֵינוּ אֶת הִיכּוֹלֵת לְתַת מְעַנָּה לְכָל מְצוּקוֹתֵינוּ, אֵךְ חֲשִׁיבוֹת עֲצוּמָה יֵשׁ לְעֵצֶם הַהִקְשֵׁבָה. עַל הֵילֵדִים לְחוּשׁ שִׁיכּוֹלִים לְשַׁתֵּף אוֹתָנוּ בְּכָל. הַאֲזַנְתָנוּ מְרַגִּיעָה אוֹתָם. לֹא הִקְשֵׁבָה שִׁיפּוּטִית, לֹא שְׁמִיעָה מִבְּקֶרֶת, אֲלֹא פֶשׁוּט, הִקְשֵׁבָה. כֹּאשֶׁר מִתִּיחָסִים כֶּךְ לְבָנִים בְּגִיל צַעִיר, יִמְשִׁיכוּ לְהִיּוֹת גְּלוּיִים אֲתָנוּ בְּגִיל הַהִתְבַּגְּרוֹת, וְזֹאת מְטַרָה בְּחֲשִׁיבוֹת עֲלִיוֹנָה! מַחְדִּלִים חֲמוּרִים מִתְפַּתְחִים כֹּאשֶׁר הַתְקַשּׁוֹרֶת רַפּוּיָה בֵּין הוֹרִים לְבָנֵיהֶם הַמִּתְבַּגְּרִים.

בְּדִינֵי בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, עֲלֵיו נְצֻטּוּיָנוּ בְּפֶרֶשֶׁת הַשְּׁבוּעַ, מִגְבִּילָה הַתּוֹרָה וְקוֹבַעַת סִיגִים בְּמִשְׁפָּטוֹ. בֵּין הַדִּינִים שֶׁבְּמִשְׁנָה (סְנֵהֲדִרִין עֵא): לְמַדְנוּ, הִיָּה אֶחָד הַהוֹרִים גִּידֵם, אֵין הֵבֵן נִידוֹן כֶּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה, כִּי בְּלִי יָדִים לֹא יִכּוֹלִים לְקִיִּים 'וּתִפְשׁוּ בּוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ'. הִיָּה אֶחָד מֵהֶם חִיגֵר, אֵינֶם יִכּוֹלִים לְקִיִּים 'וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ'. גַּם אִם אֶחָד הַהוֹרִים אֵילֵם אוֹ חֶרֶשׁ, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶן סוֹרֵר וּמוֹרֵה כִּי לֹא הַתְקִיִּים 'אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלָנוּ'. מְקַשִּׁים עַל דִּין הַמִּשְׁנָה, מִיֵּלָא הוֹרָה אֵילֵם שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר, הִרִי לֹא יִיסֵר אֶת בְּנוֹ, וְלֹא הַשְׁמִיעַ קוֹל תּוֹכָחָה. אֵךְ מָה הַחֲסֵר בְּהוֹרָה חֶרֶשׁ? הִרִי הַהוֹרִים יִכּוֹלִים לְדַבֵּר וְכֵן הוֹכִיחוּ אֶת בְּנֵם, וְהוּא, הֵבֵן, אֵינוֹ חֶרֶשׁ, וְכֵן שָׁמַע אֶת תּוֹכָחָתָם. וּמַדּוּעַ אִפּוֹא אֵינוֹ נִידוֹן כְּמִשְׁפָּט בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה? מַדּוּעַ אֵין לְהַעֲמִידוֹ לְדִין, כְּשֶׁאֶחָד הַהוֹרִים חֶרֶשׁ? חִידֵשׁ כֹּאן רִבִּינוּ ה'אֲמַרִי אִמָּת' מִגּוֹר זִיע"א, שֶׁהַתּוֹרָה מְלַמֶּדֶת יֶסוּד עֲצוּם בְּחִינוּךְ! כֹּאשֶׁר אֵין הַהוֹרָה שׁוֹמֵעַ, הוּא אֵינוֹ קֶשׁוֹב לְבָנוּ, אֵין לְהֵאשִׁים אֶת הֵבֵן עַל הִידְרָדְרוֹתוֹ הַמוֹסְרִית! עַל הַשְׁמִיעָה בְּבֵית לְהִיּוֹת דּוּ-סְטֵרִית. הַהוֹרָה מְשִׁמֵּעַ דֶּרֶךְ חַיִּים וְתוֹכַחַת מוֹסֵר, וּמַחֲבֹבָתוֹ גַּם לְשִׁמוּעַ אֶת תְּגוּבַת הֵבֵן. בֶּן זֶה, שֶׁהוֹרִיו לֹא שְׁמַעוּהוּ, לֹא פִתְחוּ אֶת אוֹזְנָם וְלִבָּם לְהִקְשִׁיב לְקִשְׁיֵיוֹ וְלְחוּשׁ אֶת אֲשֶׁר עַל לְבוֹ, אֵין הֵבֵן נִשְׁפָּט עַל נִשְׁרִיתוֹ! זֶה וְזֶה גּוֹרֵם!

מספרים על הצדיק הירושלמי רבי אריה לוי, שפרופסור ירושלמי ידוע היה מפנה אליו חולי נפש והוא היה מרפא אותם. פעם פנה הפרופסור לר' אריה בשאלה, "איך אתה מרפא אותם? מה אתה עושה להם? גלה לי את הסוד". ענה לו ר' אריה "אני לא עושה להם שום דבר, אני רק מקשיב להם..."

בהצלחה בעבודת הקודש !

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (כא, יח)

יש להתבונן למה פה כתוב: "מורה" מלא ו' ואח"כ כתוב שאמרו אל זקני עירו: "בננו זה סורר ומורה" כתוב חסר? מבאר ה"טעמא דקרא", משום שדרך ההורים להקטין תמיד חטא בניהם ולכן זה חסר.

ובערת הרע מקרבך וכל ישראל ישמעו ויראו (כא, כא)

העונש שניתן לבן סורר ומורה בפרהסיא, אמור לזעזע את אמות הספים ולהחריד את העם, למען לא יעלו בדעתם לעשות כמעשהו, אולם מלבד זאת, כותב "ילקוט האורים" בשם "פרח לבנון" שבפסוק זה טמונה הדרכה נחוצה ביותר לאדם הרוצה להשפיע ולחנך אחרים בדרך ה', ותוהה מהי הדרך הנכונה ביותר לעשות זאת:

כלל עתיק יומין הוא (סנהדרין יח ע"א): "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים", קדם כל עליך לתקן בעצמך את הדרוש תיקון, ורק לאחר מכן תוכל לחנך ולבקר אחרים, וכל זאת כדי שיתקבלו הדברים, ולא תתקבל התגובה הצוננת של "טל קורה מבין עיניך". זהו שאומר הפסוק: "ובערת הרע מקרבך", רק לאחר שתשכיל ותצליח לבער את הרע ולתקן את עצמך תחילה, דע לך, ש"כל ישראל ישמעו ויראו", בוודאי ישמעו דבריך, ויתקבלו על לבם של האחרים.

וכי היה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ (כ"א - כ"ב) (פירש האריז"ל הקדוש זיע"א)

מסופר על המקובל הגדול רבי משה קורדוברו זיע"א שכאשר הוא נסתלק מן העולם, פירש האריז"ל הקדוש זיע"א את הפסוק "וכי יהיה באיש חטא משפט מות" בדרך זו, וכי יהיה איש צדיק גדול אשר יחסר בו היסוד של משפט מות, "חטא" הוא מלשון "חסרון" כמו "והיתי אני ושלמה בני חטאים", שאין עליו שום עבירה אשר בעטיה יהא עליו למות, ובכל זאת "והומת" הוא נפטר מן העולם, "ותלית אותו על עץ", תתלה זאת בחטא של עץ הדעת שבעטיו נגזרה מיתה אפילו על צדיקים כאל כמו שאמרו חכמינו בתלמוד (בבא בתרא י"ז) "ארבעה מתו בעטיו של נחש".

כי תראה את שור אחיך (כ"ב,א') (מחודדים בפיד, כי תצא)

כי תראה את שור אחיך, מסביר האור החיים הקודש, כאשר אנחנו רואים את צאן הקדשים של אבינו שבשמים, נדחים, יורדים מדרך ישראל סבא, השב תשיבם לאחיך, מצווה עלינו להשיבם לאבינו שבשמים. לכאורה, אנחנו אמורים לשאול את עצמינו, באמת, אז באמת חייבים לעשות קירוב רחוקים? זה חלק ממצות השבת אבדה? אכן, אבל, שלא כפי שחושבים. לא צריכים לנדוד רחוק. הרחוקים נמצאים בתוכנו. אצלנו בבית המדרש. אצלנו בישיבה. הוא צמא לדעת להתקרב אל השי"ת. אך, עד עתה, לא הבינו אותו. הזעיפו לו פנים. לא הראוהו את אור התורה. את מתיקות התורה. את הגעשמאק בעבודת השי"ת. לכן, הוא התמכר לשטויות, לשור וחמור.

אנחנו כל כך מוכנסים אל תוך עצמינו שכלל וכלל איננו רואים אותם נידחים. בא האור החיים הקדוש ומניע את אמות הספים. הנה, זה חודש אלול, המלך הקדוש ברוך הוא נמצא בשדה, הוא משוטט בינינו. זה הזמן להדליק את נשמותיהם של הקרובים רחוקים. אלו שניתן לראות שכל בואם לבית הכנסת זאת מעמסה. להכניס בהם רוח חיים. רוח של שמחה בלימוד התורה ובעבודת השי"ת. שומה עלינו להתחיל את העבודה תיכף ומיד, לבל ידח ממנו נדח. ברגע שנקרב את הקרובים הרחוקים. נמקד להם את הראי'ה למתיקות שביהדות, ממילא תצא אור יקרות מכל בתי המדרש שיאירו את כל המבואות האפילות וישמעו רחוקים ויבואו, ויתנו להקב"ה כתר מלוכה.

"לא תראה את שור אחיך נדחים והתעלמת מהם, השב תשיבם לאחיך". (ב"א"כ) "
מכורתי וילנה")

בשכונת פופלֶנס בעיר וילנה גר יהודי עני, מטופל במשפחה גדולה. החליט היהודי לקנות פרה חולבת ולהקל בכך את פרנסת ביתו. הלך לכפר סמוך, שם מצא איכר ליטאי שנכון היה למכור את פרתו. סיכמו על מחיר, היהודי שילם לו את המגיע, אך לא ביקש ולא קיבל קבלה על סכום הכסף ששילם לאיכר. היהודי קשר את הפרה בקרניה והובילה לביתו, אך בטרם נכנס לביתו, הופיע האיכר בלוויית שני שכניו וניסה לקחת בכוח את הפרה, בתואנה שהיהודי לא שילם לו את דמי הפרה. היהודי לא ויתר וטען שהוא קנה את הפרה, שילמתי את כל הכסף שהאיכר ביקש. "האיכר לעומתו טען, שהיהודי רק עמד על המקח ולקח עמו את הפרה מבלי לשלם. הריב והצעקות הזעיקו את שוטרי פופלֶנס. השוטרים שהכירו את היהודי כאדם ישר, החליטו להשאיר את הפרה בידו, והציעו לאיכר להגיש תביעה לבית המשפט.

המשפט התקיים בבית המשפט המחוזי בוויילנה בפני אולם מלא בעיקר מבני משפחתו, שכניו וידידיו של היהודי. מצד האיכר הופיע עורך דין נוצרי שהביא כעדים את שני האיכרים שנכחו בעת המשא ומתן, הם העידו שראו את היהודי לוקח את הפרה מבלי לשלם עליה. מצד היהודי הופיע עורך דין צ'רניחוב, שהיה מפורסם בוויילנה בחוכמתו ובשל היותו מעורב בין הבריות. עדים

לא היו לו על עצם העסקה רק הביא עדויות על יושרו של לקוחו . היהודי הפסיד במשפט . אשתו וילדיו התייפחו, והיהודי עצמו ישב דומם בראש מורכן במסדרון בית המשפט .

עורך הדין צ'רניחוב ניגש למזכיר בית המשפט והציע לו ששניהם יאספו נדבות מהנוכחים כדי לעזור ליהודי המסכן. הם ניגשו לכל אחד, ולא פסחו גם על האיכר שזכה בדינו . האיכר שקיבל את פרתו ואת כספו של היהודי היה אדיב מאד . הוא רצה להוכיח את טוב לבו ונענה ברצון, הוציא שטר כסף בן חמש זלוטי והושיטו לעו"ד צ'רניחוב . עורך הדין העיף עין על השטר, ופנה לאיכר בפנים חמורות : "סליחה אדוני, השטר הזה מזויף, כיצד הנך מעז לתת שטר מזויף בבית משפט של מדינתנו ?! בעד רמאות כזו תלך לבית סוהר !" האיכר נדהם, החל לגמגם וסינן בין שיניו כשפניו אדומות וראשו מורד : "לא אני זייפתי, את השטר קיבלתי מהיהודי ..."

לרגע שררה דממה באולם בית המשפט ולאחריה מהומה , צעקות וקפיצות שמחה ... היהודי קיבל בחזרה את פרתו ואת כספי המגבית, האיכר נקרא לשלם את דמי המשפט, שני עדיו נקנסו על עדות שקר , ושלושתם שבו חפויי ראש לביתם בכפר . שמו של עורך הדין נישא על כל שפתיים בעיר וילנה , ושכונת פופלנס צהלה ושמחה!

והתעלמת מהם (כ"ב, א') (סיפורי צדיקים, עלון 221)

מסופר: כאשר שהה הגה"ק רבי עקיבא איגר זיע"א בוורשה, ראוהו יום אחד מסתובב בסמטאות העיר הגדולה ומחפש את דירת קרוב משפחתו שהיה אדם פשוט . שאלוהו מה לרבנו גדול האומה להשפיל כבודו ולהטריח עצמו לבקר ולחפש אחר קרובו? והרי דרשו חז"ל כי מילת "והתעלמת" הנאמרת באבדה ניתנת גם לדורשה בלשון ציווי, כי פעמים עליך להתעלם מאבדת אחיך, כגון זקן ואינו לפי כבודו, הרי לנו שתלמיד חכם וזקן אסור להם להשפיל את כבודם. השיב רבי עקיבא איגר: מצינו שתי פעמים בתנ"ך מילת "והתעלמת" האחת בהשבת אבדה, והשנייה "ומבשרך אל תתעלם" (ישעיה נ"ח) דרשת זקן ואינו לפי כבודו דפטור מצינו רק ביחס להשבת אבדה, ואילו בקירוב קרובים לא מצינו שזקן ואינו לפי כבודו פטור שהרי שם נאמר במפורש אל תתעלם.

"הקם תקים עמו" (כב, ד') (החפץ חיים)

עם בעליו, אבל אם הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך מצוה , אם רצית לטעון טעון, פטור" (רש"י). כך הם הדברים גם בעניינים רוחניים . מי שמבקש שה' יעזרו לעשות תורה ומצוות עליו להתחיל לעשות ואז ה' יעזרו אבל מה מוזר ומגוחך הדבר שבני האדם מתפללים "והעריב נא ה' א-לוקינו את דברי תורתך בפינו... והאר עינינו בתורתך" ומיד הם פונים לעסקיהם ... ונשאלת השאלה: ואיך יעריב ה' לך את תורתו אם אתה בכלל אינך לומד? ויאיר את עיניך?

"שלח תשלח את האם... למען ייטב לך והארכת ימים (כב,ז) (אוהב תורה)

על מצות שלוח הקן אמרה תורה כי מתן שכרה בצדה: "למען ייטב לך והארכת ימים", ועל מצות מעשרות דרשו חז"ל (תענית ט ע"א): "עשר בשביל שתתעשר", ורמז לדבר – אומר ה"חתם סופר" – מצינו בפסוק במשלי (ג, טז): "ארך ימים בימינה" – זו מצות "שלח תשלח" שבה השי"ן ימנית. "בשמאלה עשר וכבוד" – זו מצות "עשר תעשר" שבה השי"ן שמאלית...

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו (כב,ח) (ישראל גולד)

'כי תבנה בית חדש' אם קיימת מצות שילוח הקן סופך לבנות בית חדש, ותקיים מצות מעקה שמצוה גוררת מצוה, ותגיע לכרם ושדה ולבגדים נאים, לכך נסמכו הפרשיות הללו. (רש"י).

מדויק מדברי רש"י הזכות שיזכה ע"י מצות שילוח הקן הוא שיזכה גם לקיים מצוות מעקה, אלא שמי שחפץ לקיים מצוות מעקה בהכרח שיהיה לו בית חדש, אבל עיקר העניין הוא שייגרר לפניו גם מצוות מעקה. נמצא לפ"ז, דמי שייבנה בית ולא יקיים מצות מעקה, יגרום בזה שגם הבית לא יישאר אצלו כיון שכל הסיבה שזכה לבית הוא כדי לקיים מצוות מעקה.

והנה האונקלוס מתרגם 'ותעבד תיקא לאגרך', ופירשו רש"י 'כגון תיק שמשמר מה שבתוכו', ובפשטות הכוונה היא לאנשים שעולים על הגג. אך לפי המתבאר, הכוונה היא דהמעקה משמר את עצם הבית, דע"י עשיית המעקה גורם שהבית יישאר ברשותו, והיינו התיק ששומר על הבית.

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך (כב,ח) . (כתב סופר)

במדרש תנחומא פ' בראשית [ג] הבונה בית חדש כיצד צריך לברך, כך שנו רבותינו הבונה בית חדש צריך לברך שהחיינו כדי לעשות נחת רוח ליוצרו. וצריך להבין פשיטא שמברך כדי לעשות נחת רוח, הלא כל המצות אנו מקיימים לעשות נ"ר ליוצרינו ית"ש. וי"ל דלכאורה אין לברך שהחיינו על בנין בית חדש שהוא דבר הבל וריק, אלא מי שבונה ביתו לקיים ועשית מעקה ומזוזה, ושיהיה ביתו בית וועד לת"ח וכדומה יפה לו לברך שזיכהו ה' לכך והחיהו. וז"כ המדרש, מברך שהחיינו כדי לעשות נ"ר בביתו ליוצרו, שאם כוונתו לקיים מצות שתלויות בבית אז מברך.

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו (כ"ב,ח) (הרב זליג ברנשטיין)

הרה"ק בעל הבית ישראל מגור זי"ע אמר בשם אביו הרה"ק בעל האמרי אמת זי"ע "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך", "בית חדש" רמז על התחדשות השנה 'ראש השנה' שבו מתחדש הבריאה. ועפי"ז הוא ממשיך להסביר: "ועשית מעקה" הרמז על אלול קודם ראש השנה, שהוא

הכנה לראש השנה משום ש"מעקה" בגימטריא "יראה" הרמז על יראת שמים מקודם בוא יום הדין, וכן "מעקה" הוא ר"ת של הרהורי עבירה קשים מעבירה שזהו חלק מהעבודה בימים אלו להתגבר על כך. ולכן ממשיך הכתוב ואומר: "כי יפול הנופל ממנו" דאף שיפול, יוכל ע"י ימים אלו להתחזק ולשוב, וממשיך: ואולי בשל כך כופל הלשון "יפול הנופל ממנו" דהכוונה שיפול ממנו הנפילה ויתחזק.

ולא תשים דמים בביתך

לאחר נישואיו של הגאון רבי אברהם געניכובסקי לקח את כל המעות שנתנו לו בנישואין והלווה אותם לאנשים, כמו כן בכל פעם שהיה מונח אצלו מעות היה מלווה לאחרים, שאלו אותו מדוע אינו משאיר אצלו מעט כדי שיהיה לו בעת הצורך, אמר כי לו לא חסר דבר, ואם הוא יכול לעשות עם זה חסד מדוע לא? והמליץ על זה את הפסוק ולא תשים דמים - מעות בביתך, אם אתה יכול לעזור בזה לאחרים.

"כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגנך" (כב,ח) (מעייין השבוע)

פירש רבינו "בן איש חי" זצ"ל: אדם שהסתבך חלילה בעבירות, וטימא את גופו הנמשל לביתה של הנשמה. כאשר הוא שב בתשובה, הרי זה כבנין בית חדש. מה יעשה שלא ישוב לחטוא? יבנה "מעקה", כלומר יציב לעצמו גדרים וסייגים, שימנעוהו מליפול בשנית.

עוד זאת: "ולא תשים דמים בביתך". כסף מכונה בשם דמים. אל תאגור כל הכסף לצורך גופך, אלא תקציב סכומים נאים לצדקה. שמא תאמר שמה שתיתן לצדקה יחסר לך? לא ולא! דע לך, שלא יחסר לך מאומה. אם צריך היית להרוויח מאה זהובים, ונתת עשרים לצדקה ייתן לך הקדוש ברוך הוא מאה ועשרים. ואם לא תיתנם - לא תרוויח אלא מאה. וזהו: "כי יפול הנופל ממנו". בין כך לא יהיה יותר, ממה שנקצב, והנתינה לצדקה אינה מגרעת ומחסרת מאומה!

"כי יפול הנופל ממנו" (כב,ח) (מעייין השבוע)

רבינו עזריה פיג'ו זצ"ל כתב בספרו "בינה לעיתים", "כי יפול הנופל ממנו" (כב,ח) אל תחשוב שאינך צריך לבנות מעקה שכוונת הכתוב לומר: ורשאי אתה לסמוך על כך שאם נגזר על האדם ליפול - ייפול, ואם נגזר עליו להינצל - ינצל. וממה נפשך: או שאיני צריך לעשות מעקה, או שהמעקה לא יעזור... לכן אמרה התורה: אמת, שלא ייפול אלא מי שנגזר עליו, אבל אל לך להיות מעורב בכך. הניח לנופל חלילה באסונו... ליפול "ממנו", מעצמו, ולא תהיה לך יד חלילה באסונו....

ולא תשים דמים בביתך וגו' (כב, ח.) (זכר צדיק לברכה (אות תתתמ"א))

פעם אחת כאשר הלך הרה"ק רבי יואלי'ש מסאטמאר זצ"ל אצל הרופא שלו, נסע עם 'קאר סערוויס' אחד, ובאמצע הדרך נפגע רבינו זי"ע על ידי תאונת דרכים, ונפצע קל ושתת דם מגופו הק. ' והלכו באי ביתו אצל 'אינשורנס פירמא' (חברת ביטוח) אחד, כדי לתבוע ממון מאת ה'קאר סערוויס', והי' כאשר באו אנשי הביטוח לרבינו זי"ע, כדי שיחתום על איזה ניירות הצריך להם לתביעה. שמע רבינו את התביעה, ולא רצה לחתום, ואמר "איך וויל נישט הנאה האבן פון אזא געלט" (איני רוצה ליהנות מכסף כזה), ואמר כי כתוב בתורה הק' "ולא תשים דמים בביתך", ופי' דהיינו שלא יהא מצוי בביתך ממון אשר בא מן 'הדם'.

"לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" (כב,י) (מאור ושמש)

"שור" היינו מדרגה גבוהה. פירושו של "שור" הוא: הבטה למעלה (כמו: "אשורנו ולא קרוב") – ואילו "חמור" מרמז על החומריות שבאדם. יש בני-אדם שעובדים את השם - יתברך בתורה ובתפילה, ואף-על-פי-כן שטופים הם בחומריות ובתאוה. לפיכך אמרה תורה: "לא תחרוש בשור ובחמור יחדו" – "לא ייתכן לעבוד את השם-יתברך במדרגות גבוהות ובחומריות בבת-אחת. אם נפשך שואפת למדרגות, שומה עליך לכבוש את החומריות ולשבור את המידות.

לא תחרש בשור ובחמור יחדו (כב,י) (הרב מנחם אזולאי).

מעשה שסיפר ה"חתם סופר" זצ"ל, על רבו הגאון רבי נתן אדלר זצ"ל: פעם אחת בימים שבהם ישב ה"חתם סופר" בפרנקפורט שבגרמניה ולמד תורה מפי הגאון רבי נתן אדלר, הגיעו בערב שבת חנוכה שליחים מבוהלים אל רבי נתן, מקהילת אדנבלד. "באנו", הכריזו מתנשמים ומתנשפים השליחים, "גזירת גירוש נגזרה עלינו ורק רבי נתן יוכל להצילנו, אם יאות לבקש עלינו רחמים מעם השר מדלברג". וזאת לדעת, השר מדלברג, אשר קהילת אדנבלד הייתה במחוז שלטונו, ידיד ורע היה לרבי נתן אדלר.

עם צאת השבת התכונן רבי נתן לנסוע אל אחוזת השר. הדרך מפרנקפורט אל ביתו של השר הייתה ארוכה והדרכים מכוסות בשלג גבוה, ואף אחד מבעלי הסוסים לא ניאות להשכיר לרב את סוסיו שיסעו בשלג הגבוה שכיסה את הדרכים. החליט אפוא רבי נתן לנסוע בלילה צונן זה במגררה פתוחה – אף שסיכן בכך את בריאותו. "אסור לדחות את הנסיעה אפילו לשעה קלה, שכן, יש בכך משום 'לא תעמוד על דם רעך'" – אמר בלהט לסובבים אותו. וכידוע, מצווה הבאה על ידך – אל תחמצנה. תלמידו ה"חתם סופר" לא השלים עם יציאת רבו למסע מסוכן שכזה, הוא טרח וחיפש עד אשר הצליח להשיג כרכרה סגורה רתומה לסוסים תמורתה שילם ממון רב. לאחר

הפצרות מרובות הסכים רבי נתן לכך שרבי משה סופר, תלמידו יתלווה אליו בנסיעתו, וכן בנסיעה זו זכה ה"חתם סופר" להיווכח בגודל צדקתו וקדושתו של מורו ורבו.

כל זמן הנסיעה, סיפר ה"חתם סופר", לא פסק רבי נתן מלשנן בעל פה את דברי הראשונים והאחרונים – כאילו קרא מתוך ספר. בעוד ה"חתם סופר" מתפעל מעוצמת המראה, לפתע שקעה העגלה בתלולית של שלג ונעצרה, שני הסוסים כמו שקעו בבור עמוק מבלי יכולת להיחלץ. "אולי ניתן להתיר את אחד משני הסוסים", הציע רבי נתן לעגלון, "ולרכוב עליו אל הכפר הסמוך, ושם לשכור סוס או שניים כדי שהללו יחלצו את הכרכרה מתוך השלג וימשיכו להסיעה?" תמורת מתת כסף הגון הסכים העגלון לקבל את העצה, הוא חילץ את אחד הסוסים ופנה ברכיבה אל הכפר הסמוך.

בתוך הכרכרה התקועה בתלולית השלג נותרו רבי נתן ותלמידו. שלוש שעות ישבו שם יחדיו, עד אשר ראו את העגלון קרב ועמו שני שוורים. חפץ העגלון לרתום את שני השוורים והסוסים יחד. כשראה זאת רבי נתן, קפץ מבוהל מתוך הכרכרה, נשרו נעליו מעל כפות רגליו והוא נותר בגרביים בלבד. מה הופתע ה"חתם סופר" לראות את מורו ורבו מרקד בשמחה בתוך השלג העמוק. 'לשמחה מה זו עושה?' – התפלא ה"חתם סופר", וכל כולו חרדה לבריאותו של רבי נתן. הן בדרך כה חלש וחולני הוא ועתה מרקד יחף בשלג, מי יודע מה יקרה לו חס וחלילה! כהרף עין זינק ה"חתם סופר" מן הכרכרה ומשך את רבו פנימה, אך רבי נתן כמו נאבק עמו ולא הרשה לו להפריע מריקודו, "כלום אינך רואה את מעשה העגלון?" קרא לעבר ה"חתם סופר" בצהלה, והורה בידיו על השוורים העומדים להירתם אל הכרכרה. "יוהן", קרא ה"חתם סופר" אל העגלון, "על פי תורתנו הקדושה אסור לרתום שוורים וסוסים יחדיו". יוהן נעץ בו עיניים בלתי מבינות והתכוון להמשיך הלאה במלאכתו. "אל תעשה זאת", הפציר בו עתה רבי נתן, "אנא חזור אל הכפר והבא שני סוסים", ובאומרו זאת הושיט לעגלון צרור נוסף של שטרות כסף. שוב נותרו רבי נתן וה"חתם סופר" בכרכרה במשך שלוש שעות.

בשעות אלו נודעה ל"חתם סופר" הסיבה מדוע רקד רבו ומדוע כה שמח: "מיום שעמדתי על דעתי", אמר רבי נתן אדלר, "לא עלה בדעתי לקיים מצווה דאורייתא של 'לא תחרוש בשור וחמור יחדיו', כלומר להימנע מן העבירה של רתימת שור וסוס יחדיו. ועתה צא וראה, כמה טרחות טרחו בני עירנו למנוע ממני את הנסיעה הלילה, אך לא נשמעתי להם, בזכות מצוות הצלת נפשות שעליה לא ויתרתי זיכני ה' יתברך במצווה שניה – מצוה שמימי לא קיימתי, וכי לא אצהל וארקוד על כך?!"

לא תלבש שעטנז עמר ופשתים יחדו (כב', יא') (מתוך מדבש גיליון 42)

בפתחה של אחת ממעבדות השעטנז ניצב זוג חרדי עם חבילה נכבדה, כל מלתחת הביגוד שלהם נמסרה לבדיקה. כעבור ימים אחדים שבו לקבל את הבגדים, עמדו בפתח המעבדה מתוחים וציפו לתוצאות הבדיקה, 'כמעט הכול בסדר' נאמר להם 'חוץ מהמעיל, מעיל הצמר של האישה נמצא נגוע כולו בשעטנז דאורייתא'. מנהל המעבדה לא ציפה לתגובה שבאה בעקבות דבריו.

האישה פרצה בבכי מר, לרגע חשב הבודק כי מצבם הכלכלי של הזוג אינו מאפשר להם קניית מעיל חדש במקום המעיל האמור, אבל הסיפור שבפיהם היה שונה, שונה לגמרי ומזעזע, 'שתים עשרה שנה חלפו מאז נישואינו ועדיין לא נתברך הבית בילדים, עשינו כל דבר שרק ניתן, תפילות, דמעות, נסיעות לקברי צדיקים, ולהבדיל בין חיים לחיים ברכות מכל צדיקי הדור, ביקורים אצל רופאים בכל רחבי העולם, סגולות שונות והכול ללא הועיל, עדיין לא נושענו, לאחרונה שאל אותנו אחד הרבנים אם בדקנו את בגדינו משעטנז? שהרי השעטנז כידוע מעכב את התפילה, עכשיו נתברר לנו פתאום כי התפילות והדמעות של שתים עשרה שנים תמימות עלו למעלה, אבל נתקלו במחיצה של ברזל...'

נורא הדבר לחשוב עליו! כל כך הרבה תפילות כל כך הרבה דמעות והכל נעצר בגלל חוסר שימת לב לאיסור 'שעטנז'. 'לאחר שנה הוזמן הבודק לברית מילה של בנם הבכור של הזוג...

"גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" (כב, יב) (לאור הנר)

בזמן שמתעטפים בטלית, מברכים ברכת "להתעטף בציצית". נשאלת השאלה, הרי הציצית נמצאת על "כנפי כסותך אשר תכסה בה", כלומר על הטלית, ונמצא שמתעטפים בטלית, לא בציצית, ומדוע הנו סח הוא "להתעטף בציצית" ולא "בטלית"? באר רבי יחזקאל מקוזמיר, שהרי הציציות דרכן להיות תלויות סמוך לקרקע, ולכן דווקא עליהן מברכים, כי הן יותר שפלות. מי שנמצא למעלה - עליו לא מברכים

"כי יקח איש אשה... ויענשו אתו... ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו" (כב, יג-ט). (להתעדן באהבתך)

ויש להקשות, מדוע לא יענשו אותו במיתה כמו שזמם הוא לעשות לה ע"י השם רע שהוציא עליה? תירוצו נחמד על כך בדרך הלצה, כתב בספר "חיי אברהם", לגאון רבי אברהם זוסמן זצ"ל: כיון שענשו אותו ב"לא יוכל לשלחה כל ימיו", ואפילו בגט, והוא שותה בעציצו ואפי' היא חיגרת או גידמת או סומא וכעסנית וכד', כדאיתא בגמרא (כתובות לט.), אם כן יש לומר שעונש כזה הוא גרוע לו יותר ממיתה, כדאיתא בגמרא בברכות (דף ח.) במערבא כי נסיב איתתא אמרי ליה הכי מצא או מוצא, מצא דכתיב (משלי יח, כב) "מצא אשה מצא טוב", מוצא דכתיב "ומוצא אני מר ממוות את האשה". ע"ש. וכאמרינן נמי בגמרא ביבמות (סג.) רחמנא ליצולן ממידי דקשה

ממותא", דהיינו אישה רעה. ע"ש. אם כן כאן, כיון שלא יוכל לשלחה כל ימיו אפילו היא אישה רעה, הרי עונשו חמור ואפי' יותר ממיתה. ולפי זה שפיר דנים כאן "כאשר זמם לעשות לה, כן יעשו לו..."

"והנה הוא שם עלילות דברים לאמר לא מצאתי לכתך.. ופרשו השמלה" (כב, יז)

לימוד זכות נפלא שהליץ הרה"ק בעל ה"עטרת ישועה" מדז' יקוב על עם ישראל, סופר על ידי אחיינו, הרה"ק ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ: בערב יום הכיפורים נעמד ה"עטרת ישועה" לפני ארון הקודש וביאר את הפסוק כך: השטן בא ושם עלילות דברים לפני הקב"ה על כלל ישראל, ואומר "לא מצאתי לכתך בתולים", דהיינו, שגם בחודש אלול – מזל בתולה, לא שבו ישראל בתשובה. ניגש בעל ה"עטרת ישועה" לארון הקודש ופתחו: התורה הקדושה אומרת "ופרשו השמלה", יש לשאול לחוות דעתה של התורה הקדושה, האם אמת הדבר?

לאחר זמן מה המשיך הרבי וקרא: רבש"ע, התורה אומרת שאך שקר ענה בנו השטן, ואין דבריו נכונים. ואתה, רבש"ע, שהאמנת לעלילות דבריו עלינו, צריך לקיים דין תורה שנאמר "וענשו אותו מאה כסף". על כן, עליך לתת לבניך שפע של פרנסה, בריאות ונחת. לבד ממה שנאמר אחר זאת "ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו"...

וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אתו על עץ (כב, כא) (נחל קדומים)

הרב החיד"א מביא בספרו נחל קדומים, שכשנסתלק הרמ"ק, דרש האר"י הק' בהספדו, "וכי יהיה באיש חטא משפט מות" "חטא" מלשון חסרון, דהיינו שחסר ואין 'משפט מות' שהרי הוא צדיק גמור. ולא נמצא שום חסרון לומר שנתחייב מיתה בעבור חטא זה, כי לא נמצא בו חטא, "והומת" ועם כל זה מת, ויקשה בענין למה באמת נפטר, לזה אמר "ותלית אתו על עץ" שתתלה סיבת פטירתו ב"עץ" דהיינו עץ הדעת, שנגזרה מיתה על האדם בעטיו של נחש.

"לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" (כ"ג, ח') (פניני בית לוי, גליון 296)

"לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" – אומרים חכמי המוסר העוונות והחטאים נקראים "אדומי" (כלשון הכתוב "אם יאדימו כתולע") ובאה התורה ואומרת: אל תראה את העוונות והחטאים כתועבות שאין להן עוד תקנה. שכן אתה יכול להפכם "לאחיד", לעשות מהם זכויות על ידי תשובה מאהבה וכפי שאמרו חכמינו זדונות נעשו לו כזכויות. ומעניין הדבר, כי ראשי תיבות של "כי אחיד" הם: "אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו" וכבר נאמר בתלמוד (ברכות לד) במקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, ולכאורה קשה להבין איך יתכן אדם שחטא כל ימיו, וכשיחזור בתשובה תהיה מעלתו יותר מצדיק גמור שכל ימיו עסק בתורה ובמצוות? ונראה שהסיבה היא שאינו דומה אדם שלא טעם טעם חטא ואינו צריך להתגבר על

יצרו, לאדם שטעם טעם חטא ושנה בו עד שנעשה לו כהיתר, שצריך גבורה עילאית להתרחק מן החטא.

וכמו שמסופר על מלך אחד שרצה לנסוע למדינה אחרת, ולפני צאתו קרא המלך לשלושה מעבדיו והביא לכל אחד בקבוק יין ישן נושן שקיבל מאבות אבותיו, וידוע שהיין כמה שהוא יותר ישן טעמו יותר משובח. וציווה עליהם לשמור את היין ולא לגעת בו עד שהוא יחזור, ולאחר שהמלך נסע, פתח הראשון את בקבוק היין ושתה את הכל, השני שמר את היין במקום שמור, ואילו השלישי שתה מחצית מהיין ואח"כ התחרט על מעשהו ואמר בלבו שלכל הפחות יישאר למלך חצי ממה שהשאיר לו.

לאחר שנה כשחזר המלך קרא לשלושת עבדיו, הראשון ששתה את כל היין ציווה המלך להורגו, כי מורד במלכות הוא, השני שהביא למלך את כל היין בשלמות נתן לו המלך פרס אלף שקלים. ואילו השלישי שהביא למלך חצי בקבוק, נתן לו המלך אלפיים שקלים, כשראו זאת שרי המלך התפלאו מאוד ושאלו את המלך, זה ששתה את הכל וקיבל את העונש זה מובן, וזה שלא שתה בכלל וקיבל אלף שקלים, ג"כ מובן, אבל זה ששתה חצי ונתת לו שכר יותר מזה שלא שתה בכלל? הרי הוא צריך לקבל ג"כ עונש ע"ז שהוא שתה חצי, או לכל הפחות לתת לו פחות שכר?

ענה להם המלך: תדעו לכם, שרק אני הוא זה שמכיר את טעמו של היין, ואדם שטועם את היין הזה, קשה מאוד שיהיה ברשותו עוד יין כזה ולא ימשיך ללגום ממנו, ולכן העבד השני שלא שתה בכלל לא ידע מהטעם הנפלא שיש ביין, ולא היה לו יצה"ר, אבל זה ששתה חצי וכבר טעם מהיין היה לו הרבה יותר קשה ויצה"ר גדול כדי לא להמשיך ולשתות את החצי השני ולכן קיבל שכר יותר מהשני, וע"כ אין לאדם לחשוש מעבירות שבידו, ברגע שהוא רוצה יכול הוא לקבל עליו עול מלכות שמים והקב"ה שהוא רחום וחנון ארך אפיים יקבל את תשובתו באהבה ואדרבה מעלתו יותר גדולה לפני הקב"ה.

ונשמרת מכל דבר רע (כג,י) (רפאל ירקוני)

בספרי דרשו חז"ל כי פסוק זה מזהיר גם על עוון "לשון הרע"!

סיפר רבי יעקב ניימן, כי פעם אחת נכנס אל רבי יצחק זאב סולובייצ'יק מבריסק, והיה שם אדם שסיפר כי ראה בעיר וילנא אישה יהודייה מוכרת עצים בעיצומו של יום השבת! לשון הרע! זעק הרב מבריסק - איך אפשר לדבר שרה על העיר הזו שמאז ומעולם היו בה חמש מאות רבנים גדולי עולם! ואפילו אם נכונים הדברים - המשיך הרב מעומק ליבו הטהור - הרי זה כמו יהלום יקר שיש עליו מעט אבק... יהלום הוא נשאר כמות שהיה!

ונשמרת מכל דבר רע (כג,י) (כג,י)

ספר רבי אהרן ליב שטינמן שליט"א זצ"ל (הובא בחוברת "מזקנים אתבונן"): בעל ה"לבושים", רבי מרדכי יפה זצ"ל, שהיה אדם גדול ביותר, תלמיד של הרמ"א, זכה לחיבורו, וקרא לו בשם ה"לבוש" על שם מסירות נפשו להימלט מעברה, מגויה שרצתה להכשילו, ונכנס לבור מלא צואה. באותה העת לבש עשרה מלבושים, וכנגד כל בגד שהתלכלך זכה לחבר ספר – "לבוש התכלת", "לבוש החור", "לבוש הארגמן"... עשרה לבושים. וכיון שהיה יפה מאד [ולכן קראו שמו "יפה"] וגרם הדבר לניסיון עם הגויה, הוא גזר-בקש, שצאצאיו יהיו מכווערים עשרה דורות. והוסיף הרב שטינמן שליט"א, שמספרים על בן ישיבה יפה תאר, שאביו בא לבקרו והאב היה כחוש ורע למראה מאד, עד שהיה נדמה כי אין זה אביו, וכששאלוהו לפשר הדבר ענה, שהוא דור עשירי לבעל הלבשים, ועליו חלה עדין הגזרה, ועל בנו שהוא כבר דור אחד-עשר, הגזרה כבר אינה חלה.

"כי תצא מחנה על אויבך" (כג י) (מעייין השבוע)

פירש רבינו ה"אור החיים" הקדוש זצ"ל: יש עבירות חמורות, יש עבירות חמורות פחות, ויש "דיקדוקי עבירות" שבדרך כלל אין מענישים עליהן. אבל ידוע שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ועל כן – "כי תצא מחנה על אויבך", וזו שעת סכנה, אזי "ונשמרת מכל דבר רע", "כל" – לרבות דקדוקים קלים, כי נחוצה זהירות שבעתיים! מזה שנות דור מצווים אנו בשעת סכנה מתמדת, כמה עלינו להיזהר מכל חטא ועון, מכל שמץ קטרוג!

כי תצא מחנה על אויבך (כג, י) (הגאון רבי דוד נחמיאש זצ"ל)

כתב הגאון רבי דוד נחמיאש זצ"ל: נשות ישראל, בנות ישראל, בידן למנוע מן המקטרגים לפקוד את ביתן ואף לגרש את כל הצרות. כיצד? אם ישמרו שלוש המצוות העיקריות הנוגעות אליהן: הפרשת חלה מן העיסה, זהירות בטהרת המשפחה והדלקת נרות שבת. וזהו שרמז הכתוב: "כי תצא מחנה על אויבך". 'מִחָנָה', ראשי תיבות: "מצוות חלה, נידה, הדלקה". ועל ידי כך: "ונשמרת מכל דבר רע"! לא יפקוד שום דבר רע, שום נגע ומחלה, את הבית, בזכות עקרת הבית השומרת על מצוותיה!

ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ... ושבתי וכיסת את צאתך (כג, יג). (והגדת)

בעניין זה, סיפר מגיד המישרים רבי יעקב גלינסקי זצ"ל: בארצות הברית פגשתי ברב קסטל זצ"ל. סיפר שבבחרותו למד בישיבת ברנוביץ, והיה לו חבר שהתמכר לספרי השכלה כפרניים לקיים מה שאמרו: "ודע מה שתשיב לאפיקורס" (אבות פ"ב מ"ד). הרב קסטל הקריא בפניו דברי הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פ"ב ה"ב), "שציונו הקב"ה שלא לקרות באותם הספרים כלל", והחבר לא התרשם: "הלא הרמב"ם עצמו כתב בספרו 'מורה נבוכים' שעיין בכל אותם

ספרים, ולמד חיבורי הפילוסופים היוונים. וזה לא הזיק לו, אדרבה השתמש בידיעותיו לנגח דעותיהם הכפרניות ולהוכיח אמיתות התורה והמצוות! ומה ההבדל ביני לרמב"ם?!"

לא זכר את דברי הגמרא (פסחים, דף סו.), שאין אדם דן גזירה שווה מעצמו... אמר לו הרב קסטל: בא ואספר לך סיפור.

מעשה בעני מרוד שקושש בשוק פרוטות בנשיאת משאות, עבודה מפרכת ששכרה זעום. יום אחד לא מצא עבודה. מה עושה יהודי שאין לו עבודה? עולה לבית המדרש לומר תהילים, לקרוא 'חוק לישראל' ולומר משניות. בינתיים עלה הרב, לומר שיעור ב'עין יעקב', בגמרא בשבת (דף כה): תנו רבנן, איזהו עשיר? כל שיש לו קורת רוח בעושרו, דברי רבי מאיר. רבי טרפון אומר, כל שיש לו מאה כרמים ומאה שדות ומאה עבדים שעובדים בהם. רבי יוסי אומר, כל שיש לו בית הכיסא סמוך לשולחנו [כי בתי הכיסאות שלהם היו בשדה מחוץ לעיר (בבא מציעא קז.)], והעיכוב מזיק לבריאות (נדרים מט)]. והשמיעונו, שהאדם הבריא הוא המאושר והעשיר (מהרש"א).

ישב הלה בצד, שמע ונרעש: תמיד ידע שהרבנים הם אוצר בלום של ידע, בתורה ובהלכה. לא שיער שיש בידם גם את המפתח לעושר. וכעת, בהיסח הדעת, התגלה לו! בצעד נמרץ חזר לבקתתו, נטל מעדר והחל חופר בור במרכז החדר. "מה אתה עושה", נחרדה האישה. "הסי", ענה בקוצר רוח, "עוד מעט נהיה עשירים מופלגים!"

בקדחתנות פינה את ערמת העפר והביא מאי שם כמה נסרים. הקפיד שיהיה סמוך לשולחן ככל שניתן. "מה פשר הדבר?", תהתה. סיפר מה ששמע מפי הרב. אם כך כתוב ב'עין יעקב', אמת הוא לאמיתה! אין ספק, דעתו השתבשה עליו. אבל הוא היה רציני להחריד.

החזיקה מעמד יום ויומיים, נשמה דרך הפה, וביום השלישי פנתה אל הרב, דרשה גט. על מה ולמה? סיפרה, והרב נחרד. שלח להביא את הבעל שלא הבין על מה המהומה. וכי מה מבקש הוא, רק להיות עשיר. מזלו, שנכח בעת השיעור. רק אז הבין מדוע שפר גורלם של זליג וזרח להיות עשירים. אכן, בית הכיסא ממקם בביתם, ולא בחצר כמנהג העניים. עתה, שגילה את הסוד, נחוש הוא בדעתו להצטרף למועדון העשירים!

"שטיא", נזף בו הרב, "זליג וזרח יכולים להרשות לעצמם, כי בנו בביתם מערכת ביוב משוכללת. ואז, אכן לאושרם אינם צריכים לצאת לחוץ. אבל בלי מערכת ביוב, הרי הפכת את כל בקתתך לסחי ומיאוס!"

"כך", אמר הרב קסטל לאותו חבר, "הרמב"ם הרשה לעצמו לעיין באותם ספרים לשם שמיים, לדעת מה להשיב, משום שהייתה לו 'מערכת ביוב' תקינה, היכולה לברור אוכל מתוך

פסולת ולהסיח כליל את הדעת מכל מה ששלילי ופסול. אבל אתה, הרי הפכת את מוחך לבור ספיגה..."

כי ה' א-לוקיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר (כג', טו)'

דורשי רשומות מצאו כי המילים 'להצילך ולתת אויביך לפניך' הם ר"ת 'אלול'. ומכאן שעבודת אלול מסוגלת לכך שכל האויבים והמקטרגים שרוצים להזיק לנו הן בגשמיות והן ברוחניות יפלו תחתינו. ובלבד שנקפיד על 'ולא יראה בך ערוות דבר' דהיינו שמירה על צניעות הלבוש והקדושה שלנו.

מוסיף בספר 'שערי ארוכה' שהמילה 'יראה' היא ר"ת יום כיפור, ראש השנה, אלול, הושענא רבה. כי לכל הפחות צריכים אנו להשתדל לשמור על הצניעות והקדושה בימים אלו ובוודאי שזה ישפיע על כל השנה...

לא תשיך לאחריך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך" [כג, כ]. (והערב נא)

לא תשיך - אזהרה ללווה שלא ייתן ריבית למלווה, ואחר כך אזהרה למלווה את כספך לא תיתן לו בנשך (רש"י). תניא, רבי שמעון בן יוחאי אומר, מניין לנושה בחברו מנה, ואינו רגיל (הלווה) להקדים לו (למלווה) שלום, שאסור להקדים לו שלום, תלמוד לומר: נשך כל דבר - אפילו דיבור אסור (בבא מציעא דף ע"ה ע"ב).

מעשה בבני קהילה, שהתפללו זמן רב בקרואן, בצפיפות ובתנאים מאוד לא נוחים, מחמת חוסר תקציב לבניית בית כנסת. והנה, באחד הימים נקלע למקום עשיר מחו"ל, ביום היארצייט (-אזכרה) של אביו, והגבאי הראשי החליט לפנות אליו, כדי לעניין אותו בתרומה לבניית בית הכנסת 'לעילוי נשמת אביו'... הגבאי התחיל לספר כי חסרים להם מיליון שקלים להשלמת בניית בית הכנסת, והעשיר קטעו ואמר: לתרום איני יכול, אבל תוכל לקבל ממני את מלא הסכום בהלוואה, ותשיב לי את הסכום כל אימת שתמצא, אפילו בעוד הרבה שנים. איני דורש חלילה ריבית עבור הלוואתי, אך רק דבר אחד אני מבקש – שבית הכנסת לא ייקרא מעתה 'אהל מועד', אלא 'סוכת שלום', ובזה אקיים כיבוד אב בגרימת עילוי נשמה לאבי המנוח ששמו היה שלום...

הגבאי הסכים לתנאו של העשיר, וקיבל ממנו את הסכום הרב, (יצוין, שלא קופת בית הכנסת קיבלה את ההלוואה, אלא הגבאי בעצמו קיבל את ההלוואה, והתחייב להשיבה מהכנסות בית הכנסת). חלפו מספר שנים, ובניית בית הכנסת המפואר הושלמה, והגבאי הצליח להחזיר לעשיר את מלא הסכום. העשיר, שעדיין לא היה שומר תורה ומצוות, היה מגיע מידי שנה לבית הכנסת

ביום היארצייט של אביו, והיה מתמלא ברגשות סיפוק ושמחה כאשר היה רואה בית כנסת כה יפה שמונצח על שם אביו.

והנה, ביום מן הימים, נתמנה תלמיד חכם אחד לרב בית הכנסת, וכאשר התעניין אודות טיבו של השם 'סוכת שלום', סיפרו לו אודות העשיר ההוא, ולפתע הזדעק התלמיד חכם: "ריבית!... זו לא עליית נשמה לאב 'שלום', אלא ירידת נשמה! שם זה הוא כל כולו ריבית, מפני שקיבל המלווה מהלווה טובת הנאה עצומה (שנוהגים לשלם עליה בדרך כלל הון רב), ולכן יש להשיב את השם הקודם – אהל מועד..." המתפללים חששו מאוד מתגובתו של העשיר, כאשר יבוא ויראה שלבית הכנסת הושב השם הקודם תחת שמו של אביו, ואולי יאמר כי זו הייתה תרמית שעשינו לו וכו'. והנה, אחד המתפללים העלה הצעה מעניינת. הוא פנה לרב ואמר: "כבוד הרב, היה כאן מתפלל יקר שנרצח לאחרונה באחד מהפיגועים רח"ל, שמו היה... שלום! ואם כן, אולי נוכל להשאיר את השם על כנו, ומעתה בית הכנסת ייקרא 'סוכת שלום' על שמו של שלום הי"ד..." פנה התלמיד חכם ושאל: האם אכן ההצעה הזו תוריד את החשש של הריבית?

פסק רבנו הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א – בהלוואה הזו לא נעשה כלל היתר עיסקא, ונמצא שנתינת שם בית הכנסת על שם אבי העשיר, כרוכה באיסור חמור של ריבית. ובנוגע להצעה להסב את השם ל'שלום' אחר, נראה שאין לעשות זאת, משני טעמים: (א) משום שיש בכך משום גניבת דעתו של העשיר, שימשיך לחשוב שבית הכנסת נקרא על שם אביו. (ב) יתכן שעצה זו לא תועיל, משום שהעשיר ממשיך לסבור שהוא מקבל את טובת ההנאה הגדולה מחמת הלוואה, ואנשי בית הכנסת השאירו את השם מבלי לגלות לו, רק מפני שרצו שימשיך העשיר לחשוב כך, וממילא יש בכך חשש איסור ריבית, וכמו כן יש בזה 'מזכרת עוון', לעוון הריבית שנעשה בנתינת שם זה. ולכן, יש להודיע לעשיר ששם זה אינו מועיל כלל לנשמת אביו, אלא אדרבה רק מזיק לו, ולכן כעת בית הכנסת ייקרא על שם אותו שלום שנהרג. ואם בכל זאת יתעקש העשיר, ויבקש שבכל זאת שמו של אביו ימשיך להופיע על השלט ועל הקבלות וכו' – אין לשמוע לו.

"לא תשיך לאחיד נשך כסף נשך אוכל נשך (כ"ג, כ') (316 סיפורים על תרי"ג)

בעירו של הגאון רבי עקיבא איגר מת עשיר גדול. עשיר זה היה מלווה בריבית. דרשו אנשי החברה קדישא סכום כסף גדול כדמי קבורה, ואם הכסף לא ישולם, מסרבים הם לקברו. חרה הדבר מאוד לבניו של הנפטר, והם פנו בתלונה אל הנסיך המושל. ציווה המושל לקרוא אליו את רב העיר, רבי עקיבא איגר.

כאשר בא הרב אל הנסיך, פנה אליו הנסיך בטון קשה, ושאלו: "מדוע אתם נוטלים עבור קבורה סכום כסף כה גבוה, והרי מקום הקבר הוא קטן, ארבע אמות בלבד? ונוסף לכך, משום מה אתם לוקחים מכל האנשים סכום מועט, ורק מיורשיו שלמת זה אתם תובעים סכום כה גבוה?"

השיב לו רבי עקיבא בטון רגוע ושליו: "נאמר בתלמוד שמלווה בריבית אינו קם בתחיית המתים, אלא נותר בקבורתו, ובעוד שאצל כל האנשים, הקבר הינו דירת ארעי בלבד, שכן כולנו מצפים לתחיית המתים שתבוא במהרה. הרי שאותו מת, שעסק בהלוואה בריבית, מקום קבורתו הוא לצמיתות, ולכן המחיר גבוה פי כמה וכמה".

דברי רבי עקיבא איגר נשאו חן בעיני הנסך המושל, ומיד ציווה על היורשים לשלם לאנשי החברה קדישא את הסכום שדרשו.

"לא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך, לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך למען יברכך ה' א-לוקיך בכל משלח ידך על הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה" ("כג, כ-כא)

מעשה ביהודי רשע שהיה מלווה בריבית. עקב היותו מקורב למלכות פחדו להתעסק עמו. פעם אחת בא אליו עני וביקש הלוואה. ואותו יהודי רשע ראה שהוא עני ואמר לו בגלל מצבך אני אתן לך הלוואה בריבית של שלושה אחוזים. התחיל העני לבכות ולדחוק בו שיוריד בריבית. היהודי הרשע היה חולה לב, הרבה להזיע ואסור לו להתעצבן. אך ככל שסירב העני לא הפסיק לנדנד לו שיוריד את הריבית, ובסוף הוא הסכים לשני אחוזים העני ממש מסכן חייב כסף להרבה אנשים, התחיל לבכות שוב וביקש אחוז אחד ומנגד היהודי הרשע התחיל להילחץ להתעצבן ואמר הפעם זה סופית אחוז וחצי וזהו זה. עני המשיך ללחוץ וכך התווכחו זה אומר אחוז אחד הרשע אומר אחוז וחצי ופתאום פרחו נשמתו של היהודי הרשע ומת. כל העיר שמעה על המקרה ולא ידעה מה לעשות, אף אחד לא רצה לגעת באותו יהודי רשע שהיה מלווה בריבית ועושה את הבריות. מנגד, המלכות הכריזה את היהודים לערוך לו לווייה מכובדת ואף הכריחו את רב העיר להספידו. מרוב סקרנות הציבור על מה הרב יספיד בלווייה של הרשע. באו בהמוניהם, הרשע זכה ללווייה גדולה כל העיר באו ללווייה כדי לשמוע מה כבר הרב יכול לומר על אותו רשע. והרב החל להספיד כך: יהודי זה בן אברהם אבינו, בן יצחק, בן יעקב, בן משה, בן יהושע בן נון, בן לזקנים, בן לנביאים, בן לאנשי כנסת הגדולה. הביטו רבותי, וראו מה בינו לבין רבי עקיבא: רבי עקיבא מסר את נפשו בזמן שקרא קריאת שמע ונפטר "באחד" ואילו יהודי זה נפטר באחד וחצי (אחוז...)

לא תשיך לאחיך (כג, כ)

העובר על איסור ריבית הריהו חוטא בכל רגע ורגע, שכן מדי דקה עולה הרבית ותופחת, וגורמת לו להכשלה שוב ושוב.

יסוד זה קבע הרב מבריסק, כפי שמסופר בספר "מעשה שהיה": באחת השנים הבחין הרב בערב יום כפור בשעת תפילת מנחה, כי גביר אחד, שהיה מוכר כמלווה בריבית, מכה בחזקה

יתרה על לבו בשעה שהוא אומר: "על חטא שחטאנו לפניך בנשך ובמרבית". הבין הרב, כי הרהורי תשובה עלו בלבו, והחליט לנצל שעת כושר זו, כדי למחות בו על מעשיו, ולהעמידו על חומרם. קרא לו, אפוא, ואמר: "לווידי כזה בדיוק התכוון ישעיהו הנביא, בשעה שזעק 'על מה תכו, עוד תוסיפו סרה' (ישעיה א, ה), באותו רגע בו המלווה בריבית מכה על לבו, הוא ממשיך לחטא, משום שגם בין מכה אחת לחברתה גדלה והולכת הרבית שהוא מקבל..."

למען יברכך ה' א-לקיך בכל משלח ידך (כ"ג - כ"א)

מסופר: סוחר אחד התלונן בפני הרה"ק רבי ברוך מקאסוב זיע"א, על פרנסתו הדחוקה שאין בה כדי לחם לאכול ובגד ללבוש, לו ולבני ביתו. וסיים ואמר בכאב, 'יאמין לי הרבי שכבר טיכסתי עצות בכל מיני משא ומתן. ועשיתי תחבולות שונות בכל סוגי סחר מכר, ובכל זאת לא ראיתי ברכה בעמלי כל הימים, ואני סובל ועובר ייסורי נפש נוראים. הרבי עצם את עיניו, ואחר מספר רגעים פקח את עיניו ואמר לסוחר המודאג, ראה בני מה אומרת לנו התורה 'כי ה' א-לקיך ברכך בכל מעשה ידך', 'תן דעתך שלא נאמר כאן "בכל מעשה ראשך" אלא "בכל מעשה ידיך". משמע מכאן שאין חפץ לה' בעצותיך ובתחבולתך, מהיום והלאה אל תרבה בהרהורים ובמחשבות, בעצות ובתחבולות, אלא קום ועסוק במלאכה ממש ואז תראה ברכה בעמלך

"כי תדור נדר לה' א-לקיך לא תאחר לשלמו" (כג, כב) (שיח יעקב יוסף)

לכאורה מהו הלשון לא תאחר לשלמו, היה לו לומר לא תבטל מלשלמו, אלא מצינו אצל הרבה בני אדם שבשעה שעושים מגבית לאיזשהו מצוה מתלהבים בתחילה ביותר ומבטיחים לנדוב בעין יפה וביד רחבה, אך כשמגיע העת לתת הצדקה יורדים קצת מהתלהבותם ונותנים בקושי גדול, ע"כ בא הכתוב לומר כי תדור נדר לה' א-לקיך, בעת שאתה נודר נדר לצדקה באותה התלהבות גם תשלמו, לא תאחר לשלמו, אל תהיה כאיש אחר בעת שאתה משלמו.

כי יקח איש אישה... והיה אם לא תמצא חן בעיניו... וכתב לה ספר כריתת (כד, א)

בגמרא (גטין כד ע"ב) מבואר, שאדם שיש לו שתי נשים, ורוצה לגרש את שתיהן, אינו יכול לגרשן בגט אחד, משום שנאמר: "וכתב לה ספר כריתת" – לה, לשמה. והוא הדין שאי אפשר לקדש שתי נשים יחדיו בשטר אחד, משום שהקיש הכתוב "הויה ליציאה" [קדושין לגטין].

והנה אומרים אנו, כי הקב"ה "מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקדושין", והיינו – אומר המהרש"א – במעמד הר סיני, שההר היה בבחינת חפה, והתורה הייתה שטר הקידושין. אלא שנשאלת השאלה: הלא עם ישראל מורכב מאנשים רבים, וכיצד נתן היה לקדש את כולם בבת אחת על ידי שטר קידושין אחד? התשובה היא, כי באמת לא היו שם אנשים רבים, אלא "ויחן שם ישראל" – כאיש אחד בלב אחד.

דבר זה - אומר "ילקוט הגרשני" - מרמז בפסוק: "ה' עז לעמו יתן", "עז" זו התורה, ואיך נתן אותה ה' לנו? התשובה היא: "ה' יברך את עמו בשלום" - כיון שכולם חיו בשלום ובאחדות, כאיש אחד בלב אחד.

כי יקח איש אישה (כד, א,)

כידוע שהתירו לאדם לשאת אישה נוספת רק אם מאה רבנים התירו לו את הדבר. הנודע ביהודה מקל וכותב שאין צורך ברבנים דווקא ודי במאה למדנים. אמרו על כך שבימינו אין זו אלא חומרא: יותר קל למצוא מאה רבנים מאשר מאה למדנים...

"כי יקח איש אישה חדשה לא יצא בצבא" (דברים, כ"ד, ה')

רבי שמשון רפאל הירש לומד מפסוק זה עד כמה מקפידה התורה על אושרה של האישה ועל מניעת הפגיעה בחיי המשפחה, עד כדי כך שהתורה מקדישה מצווה מיוחדת שבה היא פוטרת את החתן מכל חובותיו כלפי הציבור ומורה לו: "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח". וכל כך למה? משום שאושרו של עם ושלמותו, תלוי באושר המשפחה ושלמותה.

כי יקח איש אישה וגו', נקי יהיה לביתו (כד, ה):

מסופר בספר מקור הברכה על כ"ק האדמו"ר בעל הפני מנחם מגור זי"ע, שנשאל פעם אודות שידוך מסוים, בו הבחור המדובר היה למדן ובעל מידות טובות, אבל יחוסו לא היה מפורסם. כמו הייחוס של המחנות השני, שהתייחס אחר רב. והשיב תשובה נפלאה, חדה כתער: "נאמר בתורה בנוגע לנושא אישה - נקי יהיה לביתו. והנה כשנחלק את המילה נקי לשלוש, יצא בידנו שלוש אותיות, הלא המה נ ק י. וללמד יצא, ש-נ' - כלומר, נדוניה צריכה להיות נ' = 50, כלומר 50 אחוז. וק', כלומר הקרן, הכוונה לחתן המדובר, הוא צריך להיות ק' - בגי' 100, כלומר 100 אחוז. ואילו הי', כלומר הייחוס, די שיהא רק 10 אחוז כמניין י'..."

לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו (כד, טז)

הגמרא במסכת ברכות מביאה סתירה בין פסוק זה שלא יומתו אבות על בנים, לפסוק (דברים ה, ט) פוקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים, ומתרצת שהפסוק ש"לא יומתו אבות על בנים" זהו כשאין הבנים או חזים מעשי אבותיהם בידיהם, והפסוק של "פוקד עון אבות על בנים" מדובר כשאוחזים מעשי אבותיהם בידיהם.

"לא תטה משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה" [כד, יז]. (ניצוצות).

על עובדה אחת מני רבות סיפר הרה"ח ר' שמחה וויינריך ז"ל, מחסידי ויעליפולי שהתגורר בקראקא: יוהאן, הערל הגוי, לטש עין זה מכבר על המגרש הגדול של שכנו היהודי החרד ובעל הזקן והפאות הארוכות, שאפילו את שמו 'יענקל' התקשה להגות כהלכה, ולכן היה קורא לו 'ינקו'. שניהם התגוררו בעיר 'באכניע' (בוכניה) בגליציה והם היו בר מצרא למגרש הרחב. שני צדדיו של המגרש גבלו בתחומי בתייהם. ליענקל הייתה מחשבה להקים שם בית מלאכה לפרזול, ומסתבר שגם יוהאן השתעשע במחשבות כאלו בדיוק. יוהאן ניסה את מזלו בכל מיני דרכים. פעם הבטיח כסף ליענקל, פעם אחרת ניסה לשחד אותו בהבטחות כוזבות, אודות שותפות בבית מלאכה גדול ששניהם יהפכו בו לעשירים. לא התפתה יענקל, התחיל יוהאן לאיים עליו באיומים שונים. בתחילה ברמזים ומהר מאד באיומים מפורשים. יענקל לא התפעל בשעתו מהפיתויים החומריים שהרעיף יוהאן על ראשו, ובמידה שווה התייחס גם לאיומים על חייו. הדברים לא עשו עליו כל רושם.

שנים חלפו כך, והגוי כבר נואש מחלומו הכמוס להוציא את המגרש מידי שכנו. יום אחד פשט יענקל את רגליו. ומת מיתה חטופה למרבה השבר והיגון. הותיר את אלמנתו ויתומיו כספינה נטרפת בים סוער. אם לא די לה לביילה האלמנה בצרת אלמנתה, התרגשה עליה גם צרתו של בן בלייעל ערל זה, שעט על טרפו כזאב טורף המבחין בצאן שנותר ללא רועה. יוהאן החמסן ניצל הזדמנות-פז שנקרתה לידי להילחם באלמנה חלשה. הוא עתר לערכאות המקומיות בבאכניע, וגיבב ראיות שווא שהמגרש הוא שלו ונעשק ממנו בידי שכנו המנוח. ביילה, האלמנה הרצוצה, נאלצה להותיר את ניהול ביתה בידי ילדיה הקטנים, ולבזבז את זמנה וכוחותיה בדיונים ארוכים בבית המשפט המקומי.

השופטים הנוכריים לא התאמצו להסתיר את חז צדדיותם ודעותיהם האנטישמיות. לרוע המזל לא התמצאה ביילה בעסקי בעלה, ולא ידעה איך להוכיח עובדה כה פשוטה וידועה שהמגרש שבבעלותה, הוא אכן שלה. לאחר דיון שהיה מוטה מלכתחילה לרעת היהודייה. פסקו השופטים הגויים לטובת יוהאן. באה האלמנה ביילה אל האדמו"ר רבי יצחק'ל מויליפולי, שהיה רבו של בעלה המנוח, ודמעתה על לחיה. ספרה לו בדמעות שליש כי שכנה הגוי ניצח אותה במשפט והפקיע את המגרש היקר מידיה.

רבי יצחק'ל היה נסער ונרגש מאוד מן הדברים ששמע. הוא קם מכיסאו והחל מתהלך בחדרו אנה ואנה. "שמעי לעצתי" אמר, "העולם אינו הפקר! הגישי ערעור לבית המשפט המחוזי בעיר קראקא". שמעה האלמנה לעצת הרבי וכך עשתה. כעבור חמישה חודשים חזרה אל בית הרבי וסיפרה לו, שהגיע עת הדיון בבית המשפט המחוזי בקראקא. בקשה את ברכתו ועצתו ולא פיללה לשמוע את הדברים הבאים: "ברכה? עצה? אני בעצמי נוסע לקראקא" ענה ברגשה.

הרבי הבין שסיכוייה של האלמנה להחזיר לידיה את הגזלה, אינם גבוהים, כשהיא נלחמת לבדה בסיוע עורך-דין קטן שעלה בידה לשכור, מול המנגנון המשומן שיעמוד מולה. הוא רצה להיות במקום ולעשות כל שביכולתו. ואמנם, כשהגיע רבי יצחק'ל מויליפולי לקראקא, החל לפעול מידית ועשה השתדלויות שונות, כשהוא פועל בעקיפין ובמישרין כדי שהאלמנה תנצח במשפט נגד הנוכרי, אך אלו לא צלחו בידו לפי שעה.

התגוררתי אז בקראקא – סיפר רבי שמחה וויינריך – ועמדתי בחנותי בבוקרו של יום. פתאום בא אלי הרה"ח ר' בן ציון, הגבאי של רבנו, ואומר לי שהרבי בא לקראקא במפתיע, וכי דבר נחוץ לו לדבר עמי. הבנתי מתוך דבריו שהעניין דחוף מאוד. השארתי הכול מאחורי ובאתי מיד לבית האכסניה שלו. האדמו"ר קיבל אותי בסבר פנים יפות, כדרכו בקודש: נכנס איתי לחדר פנימי, והכניס אותי במהירות לסוד העניינים.

הוא עדכן אותי בפרטים. "בעוד כמה ימים יתקיים הערעור של האלמנה נגד הגוי הגזלן, בבית המשפט המחוזי כאן בקראקא". "ובמה קשור אני לכל העניין?" לא הבנתי. "הדין מתקיים לפני השופט יוזף שטרוק שהוא יהודי. שמעתי עליו שאתה מכיר אותו. האם זה נכון?". "אנחנו מיוחדים במקצת" הודיתי על האמת. "אני חושב שאם כך עליך לנצל את הידידות, הנני מצווה אליך לגשת אל השופט, ולהשפיע עליו שיצדד במשפט לזכותה של האלמנה, שהיא מאחזי בני ישראל".

יוזף שטרוק אמנם היה אחד הבודדים שבין השופטים היהודים בפולין, אלא שהיה רחוק מאוד מיהדות, ולא היה לו שום קשר עם העולם היהודי. אבל העניין נראה לי לא מעשי. יוזף היה בטבעו אדם ישר כסרגל, ולא יהיה מוכן לעשות שום פרוטקציה, להטות את המשפט לטובתה של יהודייה. במיוחד לאור העובדה שהוא כיהן בבית-משפט של נכרים, וידע שכל פעולה שלו נבחנת מבעד לזכוכית מגדלת. לא היה לי ספק שהוא לא יעז לעשות פעולה שיש בה סממן כלשהו של הטיית דין, אפילו זה האמת. הסברתי לרבי, כי לאור זאת, אינני רואה טעם לגשת אל השופט, ובטוח הנני, כי בעת שאבוא אליו וירגיש לאיזו מטרה באתי ידחה אותי על הסף!

אבל הרבי עמד בתוקף על דעתו, זה הרי האמת שהמגרש שייך לה, גזלו זאת ממנה, ועלינו לפעול בכל כוחותינו להשיב את הגזלה לבעליה, וציווה עלי לקבל שליחות זו.

פתאום עלה במחשבתי רעיון מבריק. "נזכרתי במשהו חשוב" אמרתי בעידוד, "יש לי פתח קטן של רחמים להטות את השופט לטובת היהודייה". "אדרבה, הבה ואשמע" אמר הרבי. "השופט ואשתו הם חשוכי-בנים, שנים רבות הם נשואים ולא זכו להיפקד בפרי-בטן. אם רבנו יסכים שאתן ברכה בשמו לשופט, שעל-ידי זה שייטיב עם אותה אלמנה אומללה, ויוציא דינה לאור כצדק וכמשפט, הרבי מבטיח לו ולרעייתו, להיפקד בקרוב בזרע של קיימא מוכן הנני מיד ללכת

אליו ולשוחח אתו על כך!". רבי יצחק'ל נראה מהורהר לרגע קט. מיד הניע בראשו בהסכמה, "לך והצלח במשימתך!" חייך בסיפוק.

קיבלתי את השליחות והלכתי אל השופט. כשבאתי אליו, מצאתיו יושב בחדרו ומתעמק בספרי חוק שונים. השתעלתי בנימוס והוא נשא עיניו מן הספרים, ומבט של תמיהה פשט על פניו. "ידידי ר' שמחה, מה אתה עושה בביתי בשעה כזו, האם אינך צריך לעמוד עכשיו בחנות ולשרת לקוחות? שמא נקלעת לאיזו צרה משפטית?" ניסה את כוחו בניחוש כשראה את המבוכה על פני. "אני בעצמי בסדר גמור" הבהרתי את המצב, "אבל יש איזה עניין שאינו סובל דיחוי ולשמו באתי לכאן. האם אפשר לבקש מכבוד השופט שגם אשתו תהיה נוכחת בחדר בשעת השיחה?" "אתה צופן סודות היום" הצטחק יוזף, "אם אתה עומד על כך אקרא לגברת". כשנכנסה אשת השופט לחדר, פתחתי בדברים. הסברתי לשני בני הזוג מהי מהותו של רבי בחסידות באופן כללי, ובמיוחד הרחבתי בדברים אודות אישיותו הבלתי רגילה של האדמו"ר רבי יצחק'ל מויליפולי. איש קדוש, הידוע כבעל מופת, פוקד עקרות ועוד. הרבי הקדוש שכבר אינו אדם צעיר עזב את ביתו המרוחק, טלטל את גופו בדרכים, ובא לכאן כדי לסייע לאלמנה עשוקה במשפט-חוזר. "עד כדי כך?" קראה אשת השופט בהשתוממות. "כן, כן" הנדתי בראשי בספקנות, "דעו לכם כי מרוב אהבת ישראל שיש לרבי, אין הוא מסוגל להשלים עם המציאות שגוזלים שטח קרקע של אלמנה מדוכא! הדבר הזה מוציאו משלוותו והוא בא לכאן לעשות כל מאמץ להצלחת הערעור". השופט ואשתו שתקו. מעשהו האצילי של הרבי הרשים אותם כדי כך שלא ידעו כיצד להגיב. דפוסי התנהגות כאלו לא היו רגילים בקרב אנשי "האצולה" שהם ישבו בתוכה. החלטתי לנצל את רגע הריכוך ולהכות בברזל בעודנו חם. "הנני שליח של הרבי. יש לכם כעת הזדמנות נדירה שהרבי הקדוש יברך אתכם בזרע של קיימא, אם כבוד השופט יקבל את בקשתו של הרבי לתקן את המעוות בערעור, ולהשיב את הגזלה לידיה של האלמנה".

חששתי כבר שמא יגבר השופט שבו על היהודי שבו ושפתי רחשו פסוקי תהילים. באותו רגע באה לעזרתי אשת השופט שמאוד רצתה לקבל את ברכת הרבי לילדים. היא קראה לו לפינת החדר והם הסתודדו שם בפולנית שעה ארוכה. כשצעד אלי יוזף מעדנות ידעתי לפי הזיק הנוצץ באישוניו שהצלחה בכיסי. "אחרי לבטים רבים, החלטנו להיעתר לבקשת הרבי" אמר יוזף רכות, "מחר בבוקר אעבור על התיק. אעשה כל אשר לאל ידי כדי שהאלמנה תזכה במשפט". כשיצאתי משם היו שני הצדדים מרוצים ושרויים בשמחה. אני בגלל הבטחת השופט, ואילו יוזף שטרוק ואשתו בגין הברכה לזרע של קיימא.

את דרכי חזרה עשיתי בצעדים זריזים. באתי אל הרבי וספרתי לו אודות העסקה שעשיתי בשליחותו, ואגב מסרתי לו פתקה עם שמות השופט ושם אמו, שם רעייתו ושם אמה, כדי שיתפלל

עבורם שיזכו לזרע של קיימא. הרבי היה שרוי בהתרוממות רוח לאחר הדיווח שלי. הוא אמר משפט בעל משקל: "להחיות לב יהודי נשבר, זהו דבר גדול".

נאמן להבטחתו, צלל יוזף שטרוק לחקירה של פרשיית המגרש הגזול, עד שגילה את תרמיתו של יוהאן וכיצד הצליח להוליך שולל את כולם. כעת לא עמד איש בדרכו בעת שהוציא פסק-דין לטובת האלמנה. היא זכתה לקבל את רכושה, ואילו השופט שטרוק ואשתו חבקו בן זכר במלאת השנה.

לאחר מלחמת העולם השנייה – מספר נכד הרבי, הרה"צ רבי נטע ליפשיץ שליט"א, קבלתי מכתב מאחד מחסידי זקני בארץ ישראל, בו כתב, שאיש אחד מחפש אותי בדחיפות. הסתקרנתי לדעת מי האיש ומה טיבו. כשראיתיו נדהמתי. זה היה יוזף שטרוק, השופט הפולני בכבודו ובעצמו! ולצידו מקפץ על רגליו ילד נחמד כבן עשר. "כיצד הגעת לכאן?" שאלתי נרעש. השופט צחק באושר. "אתה בוודאי זוכר את המשפט שסבך היה מעורב בו. ובכן, שנה לאחר המשפט נולד לי בן-זכר למזל-טוב. ברכתו של סבך הרבי התקיימה. כשנולד הבן, החלטנו לגדל אותו כיהודי, ובעקבות זאת עלינו לארץ-ישראל. כך ניצלנו ממאורעות הזעם והשוואה הנוראה שעברה על עמנו על ידי הקלגסים הגרמנים ימ"ש. כששמעתי, שיש כאן נכד לרבי מויעליפולי, חשבתי שבוודאי תשמח לראות את המופת החי. הילד שנולד לזוג חשוך בנים לאחר שנים רבות".

לגר ליתום ולאלמנה יהיה (כד, כ),

במלאת חצי יובל ליסוד בית היתומים בעיר, החליטה ההנהלה לערוך חגיגה. פתח הפרזידנט את הערב, וסיפר על הגלגולים שעבר המוסד; איך בהתחלה בקושי היה צריך, ואח"כ מבנה הרוס למחצה שהילדים הצטופפו בו, ואיך במשך השנים טיפחה ההנהלה את המקום עד שגדל. "והיום", סיים הנואם, "כבר יש לנו במוסד ברוך השם שלוש מאות יתומים כן ירבו!"

אַרבעים יכנו לא יסיף (כה,ג) (להתעזן באהבתך)

אומרת הגמרא במכות (דף כב): "כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה", כמה טיפשים אותם אנשים שכאשר רואים ספר תורה קמים לכבודו, וכשרואים אדם גדול – לא קמים. כתוב בתורה "ארבעים יכנו". ובאו חכמים ולימדונו שאין זה ארבעים אלא רק שלושים ותשעה. מכאן רואים את הכח ואת המעלה של החכמים. ולא עוד אלא שמכוח הלימוד של החכמים הפחיתו לאדם במניין המלקות שחייב. ולכן תמוהה מאוד הנהגתם של אלה שמכבדים רק את ספר התורה וקמים לכבודו, אך אינם מכבדים ומוקירים את חכמי התורה, שניתנה להם הסמכות לפרש את דברי התורה.

הובא בספר "בישישים חכמה": האדמו"ר מאוסטרובצה זצ"ל היה אצל הרב ממזריטש והשמיע באוזניו פלפול חריף כדרכו. אמר הרב ממזריטש הרבי הוא גברא רבה. אמר הרבי: כשרוצה הגמרא להוכיח גדולתם ומעלתם של חכמים היא מביאה את הפסוק "ארבעים יכנו לא יוסיף" שחז"ל דרשו שהכוונה לשלושים ותשעה. ולכאורה, מדוע לא מביאים ראיה לכך מפסוק שנאמר לפני כן (ויקרא כג, טז): "תספרו חמישים יום", שגם בו דרשו חז"ל שהכוונה רק לארבעים ותשעה יום? מכאן ראיה שהיכולת לומר פלפול אינה מוכיחה כי אתה אדם גדול. מי שיכול להפחית מכה אחת מיהודי – זה אדם גדול! .

"לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה ... איפה שלמה וצדק יהיה לך" (כה, יד-טו) (מעשיהם של צדיקים)

יש להיזהר לדייק במשקולות כי אי אפשר לעשות על זה תשובה ברגע שהסוחר מזייף משקולת הוא מכשיל מאות קונים שדין פרוטה כדין מאה ויוצא שיש בידו הרבה גזלות לכן החמירה התורה בזה בעונש כרת כי אי אפשר לחזור בתשובה ולהחזיר את הגזלות למאות קונים שרומן.

מעשה באברך פלוני שנישא זה לא כבר, בא אל רבי אברהם מסוכצ'וב ובפיו שאלה: "האפתח בעירי חנות לצורך פרנסתי?"

הרבי השיב בחיוב, ואכן פתח האברך חנות בסמוך למפעל גדול. באותו מפעיל הועסקו פועלים רבים, ועל כן רבו הלקוחות בחנות הסמוכה, ומידי יום התמלאה מגרת הכסף עד לגדותיה. כעבור זמן מה החליט האברך, בעל החנות, לערוך מאזן של הוצאות והכנסות. מה גדולה הייתה תמיהתו, כשהסתבר לו כי למעשה לא הרוויח מאומה כל העת! היה הדבר לפלא בעיניו. 'כיצד זה יתכן', הרהר, 'הן קונים רבים פקדו את החנות, מידי יום ביומו היה הפדיון רב – ואם כך להיכן נעלם הרוח?' כיון שלא מצא כל תשובה מתקבלת על הדעת, קם ונסע אל הרבי מסוכצ'וב, לשאלו לפשר העניין.

"הן הרבי יעץ לי לפתוח את החנות", סח באזני רבי אברהם מסוכצ'וב, "ואכן, זה חדשים אחדים מוכר אני בחנות. לקוחות רבים נכנסים, ונדמה היה לי שרווחי גדולים. אך כשערכתני מאזן, הסתבר לי שלא הרווחתי מאומה, כיצד יתכן הדבר?" ענה הרבי בשאלה: "האם המידות והמשקולות שבהם הנך משתמש מדויקים הם?" "אודה על האמת", השיב האברך, "לעיתים אינני מדקדק כל כך במידות ובמשקולות, אך כל הלקוחות הנם גויים. איש מהם אינו יהודי...." מיהר להצטדק. "כעת ברורה הסיבה לכך שחנותך אינה נותנת רווחים. הן נאמר מפורשות בתורה 'לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה.... איפה שלמה וצדק יהיה לך' כלומר, אם יש בידך משקולות ומידות בלתי מדויקים או אז 'לא יהיה לך', לא יותר בידך כל רווח מכל עמלך...אך, לעומת זאת, כאשר

יש לך 'איפה שלמה וצדק' כשמידותיך ומשקולותיך מדויקים או אז 'יהיה לך' – כלומר, תפיק רוחים מעסקיך, ובביתך יהיה כל טוב".

"כי תועבת ה' א-לקיך כל עושה אלה כל עושה עול" [כ"ה, ט"ז]

שואל הכתב סופר "וצריך להבין כפל המילים כל עושה אלה, כל עושה עול. " ומתרץ ע"פ הפסוק במשלי [ג', י'] "אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם" שהיה ס"ד שמותר לרמות אדם שהוא בעצמו רמאי, לפי שהוא מרמה אחרים, קמ"ל הפסוק במשלי תועבת ה' גם שניהם, גם האדם שמתנהג ברמאות, וגם זה שמרמה אותו שניהם תועבת ה', כי יש מצדיקים עצמם באומרם שכן דרך התגרים, וכשקנה הוא חפץ והתברר לו שרימו אותו, חושב לעצמו שמותר לו ג"כ לרמות אחרים, לכן נאמר במשלי "כי אבן ואבן תועבת ה' גם שניהם", גם כששניהם עושים כך ומרמים במשקל. וי"ל שזו גם כוונת הפסוק כאן "כי תועבת ה' כל עושה אלה כל עושה עול" פירוש כשעושה כל אלה למי שהוא עושה עול, מ"מ תועבת ה' הוא. אנחנו מצווים להיות ישרים אפ' כלפי מי שהוא לא נוהג ביושר.

זכור אשר עשה לך עמלק" (כה, יז)

כ"ק מרן אדמו"ר מבעלזא שליט"א : ישנם כאלו שבחוץ משחקים שאינם לומדים ובפועל לומדים, וכן ההיפך. כן הוא בתפילה, שמשחקים שמתפללים ובפועל אינם מתפללים. אסור להחזיק משקולות ולהציג הצגות ולעבוד כביכול על השי"ת. זה היה עמלק.

אשר קרך בדרך ואתה עיף ויגע ולא ירא א-להים. (כ"ה, י"ח) (באור החיים גליון 405)

הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע היה אומר: "ואתה עיף ויגע" - יכול אדם להיות עיף ויגע מתעניות וסיגופים, ועם זאת ואף על פי כן - "ולא ירא א-להים"...

ואפשר להסביר את זאת שמסופר על אחד שבא אל הרה"ק מפשיסחא זי"ע והסיח לפניו את לבו, שזה ימים רבים הוא עוסק בסיגופים וצם צומות כדי להתעלות ולהגיע אל המדרגות העליונות, ולבסוף אין הוא חש שהדבר הועיל לו במשהו...

נענה הרבי ואמר לו, בא ואספר לך מעשה: יום אחד ציווה הבעל שם טוב הקדוש זי"ע לעגלונו לרתום את הסוסים ויצא לדרך, ומכיוון שסיבת הנסיעה היה דבר נחוץ מאוד, ורצה להגיע למחוז חפצו במהירות, עשה את דרכו בקפיצת הדרך כידוע, והסוסים רצו כחץ מקשת ... ובמשך הזמן הקצר שהסוסים היו פורחים באוויר על פני הדרכים היה הם תמהים ותוהים לעצמם למה אין נעצרים אצל האכסניות על אם הדרך, מכיוון שהיו רגילים שבכל חנייה וחנייה נותנו לפנייהם מספוא ומים, עד שעלה בדעתם של הסוסים, שמא אין הם עוד סוסים, אלא בני אדם, ולכשיגיעו

לעיר, ודאי יערכו להם סעודה כדרך שעורכים הבריות לבני אדם. אבל הנה הם פורחים וחולפים על פני עיר ועוד עיר, וגם שם לא עוצרים כלל, עלתה בידם המחשבה, שמן הסתם אין הם עוד בני אדם, אלא מלאכים, והמלאכים אינם צריכים לאוכל! לאחר מכן, משהגיע הבעש"ט למחוז חפצו, והכניסו את הסוסים לרפת שלהם, והגישו להם תבן ומספוא התחילו לחטוף אוכל ולהתנהג כדרך הסוסים ללא הרף! סיים הרה"ק מפשיסחא, עכשיו כשיש אוכל הם כבר לא מלאכים!

ופנה הרבי אל החסיד ואמר: מזה שאדם נוהג בצומות עדיין אין נעשה מלאך, העיקר הוא, איך הוא נוהג לאחר הצום ...

ויזנב בך כל הנחשלים (כ"ח, י"ח) (הרב יעקב הלוי פילבר)

יותר מכל שונאי ישראל צייתה אותנו התורה על עמלק: "זכור את אשר עשה לך עמלק", ונשאלת השאלה: מדוע דווקא עמלק, האם לא קדמו לעמלק אויבים גדולים יותר כמו פרעה שגזר "כל בן הילוד היאורה תשליחוהו", או לבן שבקש לעקור את הכל, מה כל כך חמור במעשהו של עמלק עד שיש למחות את זכרו מן העולם?

רבי יחזקאל ליפשיץ (רבה של קאליש) מסביר שעמלק במעשהו חשף את שורש שנאת העמים לישראל, והראה במעשהו שנאתו הייתה ללא כל סיבה עניינית, וכדי שלא נטעה בעתיד בעניין זה ביחסי העמים לישראל באה התורה ומצווה עלינו לזכור ולהזכיר את מעשה עמלק, שמלחמתו בישראל הייתה נטולת כל סיבה. שמא תאמר סכסוכי גבול היו בינינו? - לא! ככתוב: "אשר קרך בדרך", בדרך מצא אותנו, הרחק מגבולות ארצו. שמא תאמר שהיה לו עמנו חשבון מימי עברו, ועכשיו מצא הזדמנות להיפרע מאתנו? - לא! ככתוב: "בצאתם ממצרים", אם זה עתה יצאנו ממצרים, שם היינו מאות שנות גלות, ועדיין לא היינו במעמד של עם עצמאי שיוכל לפגוע במישהו. שמא תאמר שחשש שמא זוממים אנו לתקוף אותו? - לא! ככתוב: "ואתה עיף ויגע", חלשים ועייפים היינו, נעים ותועים במדבר. כך שללא כל סיבה עניינית אלא רק מתוך שנאה תהומית לישראל יצא עמלק לזנב בנו, ואת האמת הזאת שהיא תלווה אותנו פעמים רבות בהיסטוריה שלנו, אסור לנו לשכוח, אלא לזכור ולהזכירה לדורות.

יש המוסיפים הסבר נוסף מדוע אין מחילה לעמלק, מפני שעמלק היה הראשון שכפה עלינו מלחמה, הוא הראשון שאילץ אותנו ללכלך את ידינו בשפיכות דמים שזה היפך ההתנהלות שלנו, שהרי שאיפתנו ללכת לארצנו ולהתיישב בה הייתה בקריאה לשלום, כמו שכתוב: "כי תקרב אל עיר להלחם עליה, וקראת אליה לשלום", ועל האילוץ הזה, להשתמש במלחמה, אין סליחה לעמלק.

ועוד לקח לומדים אנו במלחמת עמלק, שהפגיעה בישראל היא תוצאה מההתרופפות והפירוד שבישראל, שאילו היה העם שלם עם עצמו לא היה עמלק נטפל לישראל. ויפה המשילו זאת בילקוט שמעוני (בשלח יז): "למה היה עמלק דומה? לזבוב שהוא להוט אחר המכה, כך היה עמלק להוט אחר ישראל", ומסביר הכלי יקר בפירושו לתורה (שמות ש) את המדרש: הזבוב כח פיו חלוש ואינו יכול לעשות נקב בבשר הבריא, לכן הוא מחפש מקום פצוע בבשר ושם הוא רובץ ומרחיב את הפרצה. כך עמלק כל זמם שהיו ישראל שלמים עם ה' והיה שלום ביניהם אז עמלק לא היה יכול להם כלל, ורק אחרי שראה אותם במסה ומריבה, "על ריב בני ישראל", שהיו במריבה ומחלוקת בתוך עם ישראל, "ועל נסות את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין". וכששני היסודות הללו נפגעי בעם ישראל, האמונה בבורא העולם ואחדות האומה, כי אז המערכת החיסונית של עם ישראל נפגעת והם חשופים להתגרות של אומות העולם בהם, ובהגיע למצב הזה בא עמלק ונלחם בישראל. אבל עמלק יודע שלא יוכל להתמודד עם האומה בכללה והוא מחפש את החוליות החלשות, את אלו שרפו ידיהם מן התורה (סנהדרין קו א), את "הנחשלים" החסרים כל גאווה וכבוד לאומי, את העייפים והיגעיים שאבדו את הנחישות וההכרה בצדקת הדרך, בה עמלק מצליח לזנב. וגם את הלקח הזה מצווה אותנו התורה לזכור לדורות.

והנה בפרשת עמלק יש בתורה שתי מצוות שהם לכאורה סותרות זו את זו, מצד אחד התורה מצווה אותנו: "זכור את אשר עשה לך עמלק", לזכור את מעשה עמלק, ובה בעת היא מצווה אותנו: "תמחה את זכר עמלק". כיצד אפשר גם לזכור ובה בעת גם למחות את הזכר? על כן צריך לומר שהתורה מדברת בשתי תקופות: כל עוד הגויים קמים עלינו לכלותינו, בתקופה הזו אסור לנו לשגות באשליות שהנה רק אם נפייס את שונאי נפשנו ונציע לה "שלום ועכשיו", מיד אחווה ורעות תשרור בינינו. בתקופה הזו עלינו לזכור את מעשה עמלק, ששנאתו לישראל אינה נובעת מאיזו בעיה שאם רק נפתור אותה יתרחש פיוס בין העמים. אבל לעתיד לבא, באחרית הימים, "בהנחת ה' א-לקים לך מכל אויבך מסביב בארץ אשר ה' א-לקיך נותן לך נחלה לרשתה", כאשר שנאת הגויים תכלה מן העולם, אז ה"עמלקיות" שוב אינה רלוונטית ולא יהיה צורך לזכור את מעשה עמלק, אז חלה עלינו החובה למחות את זכר עמלק מתחת השמים, ולראות רק את החיוב שביחסי ישראל והעמים.

אור המועד (ס"ש פרשת כי תבא, תשס"ז)

בימים אלו אומרים ב'לדוד ה' אורי' את הפסוק 'אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש' ופירש זקני בעל ההפלא"ה שכל התפלות היו על אופן א' במטרה 'לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו', שיהיה בריא כדי לעשות עבודת ה', וכן בבקשה לפרנסה הכוונה היא כדי שיוכל 'לחזות בנועם ה', וזהו מש"כ 'אחת שאלתי' שהכול היה בכוונה אחת. וכן אנו צריכים להבין שהכוונה בכל מעשינו תהיה רק לעבודת ה'.

חודש אלול (ברינה יקצורו עלון 168)

חודש אלול הוא הזמן המסוגל לתיקון המעשים שעשינו כל השנה. וידוע מה שכתב בעל 'ההפלאה' על המשנה (כתובות נז): "נותנין לבתולה שנים עשר חודש" (כלומר מרגע ההחלטה להתחתן נותנים לה י"ב חודשים להתכונן לחתונה), שרמזו לכך שנותנים לאדם את חודש אלול, שהוא מזל בתולה, כדי שיתקן בו את כל שנים עשר החודשים של השנה. שאם מתקנים בני ישראל

את מעשיהם בחודש אלול, הוא נחשב להם כאילו היו הצדיקים וטובים כל הי"ב החודשים של השנה. ואל יטעה אדם את עצמו ויאמר: אין שום הכרח לנצל את ההזדמנות של חודש אלול, ומה לי למהר, הרי סמוך לראש השנה אשוב בתשובה... לא ולא! שכן תשובה בהולה, הנעשית ללא שום הכנה של חודש אלול, קשה מאוד לקבלה!

וכפי שכתב בספר 'ילקוט הגרשוני' (יומא פה) "ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל" - על פי המובא בספר 'שער המלך' על הפסוק (בראשית לג, יד) "ואני אתנהלה לאיטי לרגל המלאכה אשר לפני", שהמילים: ואני אתנהלה לאיטי לרגל הם ראשי תיבות "אלול", ורמז לנו בזאת כך: אתחיל בחודש אלול לשוב בתשובה לאט לאט, לגדל המלאכה אשר לפני, כי בבת אחת לא אוכל לתקן כל מה שפגמתי, ולא אוכל לבנות בפעם אחת כל מה שהרסתי, אלא אני זקוק למשך זמן, כל חודש אלול, כדי לעשות בו הכנות לראש השנה ויום הכיפורים. ולפי דבריו, מי שאינו שם לב להזדמנות שיש לו לתקן את מעשיו בחודש אלול, ובא בפתע פתאום לעשות תשובה בראש השנה וביום הכיפורים ללא שום הכנה, ח"ו אין כמעט תקווה שתשובתו תתקבל.

וכעין זה מובא ברמב"ם (פ"א מהלכות מקואות) לעניין הטבילה, ש"הקופץ למקוה, הרי זה מגונה", כי הקפיצה היא בבת אחת, ללא ישוב הדעת, ללא כוונה להיטהר, וכן גם לעניין התשובה. ולזאת התכוון התנא כשאמר: "מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל", כלומר כשם שנכנסים להיטהר במקווה לאט לאט ובנחת, כך, באופן הזה הקב"ה מטהר את ישראל, אם יעשו תשובה כל חודש אלול לאט לאט ובנחת, ואז הקב"ה יטהר אותם בראש השנה וביום הכיפורים... אבל בקפיצה אחת - אמנם עלתה לו טבילה אבל "הרי זה מגונה".

הרה"ק רבי מרדכי משרנוביל זצ"ל ב'ליקוטי תורה' מביא את דברי האר"י ז"ל בפיוט של ליל שבת: "יהא רעוא קמיה דתשרי על עמיה" שפירושם בפשט הוא: יהי רצון מלפניך, שתשרה שכינתך על עמך. שיחול עלינו בחינת תשרי (ימי היראה), ואז מביא כל ההשפעות הטובות והברכה על העולם הזה. השיב לו הרה"ק בעל הדמשק אליעזר זצ"ל מיניה וביה, שאפשר לפרש:

"יהא רעוא קמיה דתשרי" - שהרצון יתעורר עוד לפני חודש תשרי על עמו, כלומר עוד בחודש אלול, חודש הרחמים והסליחות... נהנה מזה מאד הרבי מבעלז, ואמר כי הוא פירוש נכון.

מסופר, על הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע ששאל פעם בימי אלול את אחד משמשיו באיזה זמן הוא מתעורר לתשובה? ענה לו השמש: ב"מן המיצר"! (פסוקים שאומרים לפני התקיעות בר"ה). נענה הרבי ואמר: "או ויי! במן המיצר זה כבר מאוחר..." החסידים פירשו את כוונת הרבי בתרתי משמע: בפשט פשוט, שהתשובה צריכה להתחיל מוקדם בחודש אלול, ולא לחכות לרגע האחרון ב"מן המיצר"... ובפשט עמוק יותר: שיהודי צריך לשוב בעת שהוא נמצא ברווחה, ולא ח"ו להתעכב עד שיהיה בעת צרה ח"ו - במן המיצר.

אדוני – יש לך משפט! (תורת חסד על לשונה עלון 259)

הוא הבחין בשוטר רק כשכבר היה מאוחר מדי. רגע אחד הוא שייט להנאתו על הכביש המהיר, צילילי מוסיקה ממלאים את חלל הרכב ומספקים מנגינת רקע נעימה לתחושת התנועה העוצמתית. רגע לאחר מכן הוא הביט בחלחלה על דמותו הקודרת של נציג החוק שסימן לו בתנועת יד נמרצות לעצור בצד הדרך. "רישיונות, בבקשה!", הודיע השוטר בנימת קול סופנית. הוא הושיט את המסמכים המבוקשים בתנועת יד רועדת. "מה... מה עשיתי?", גמגם חלושות. "לו היית עוקב אחר מד המהירות שלך לא היית צריך לשאול אותי שאלות כאלו", השיב השוטר בסרקזם. "נסיעה במהירות 143 קמ"ש בכביש בין-עירוני שמהירות התנועה המרבית בו היא מאה קמ"ש היא סיבה מספקת לעצור אותך, לא חושב כך?...". הוא אזרח שומר חוק שמעולם לא התחכך קודם לכן עם רשויות השיפוט. כיצד נקלע למצב הביש הזה? כיצד לא נזהר?... רגעים אחדים לאחר מכן הושיט לו השוטר פיסת נייר אדמדמה. "תוך כמה שבועות תקבל הביתה זימון למשפט על נסיעה במהירות מופרזת".

השבועות הבאים חלפו עליו בחיל ורעדה. הוא הרים טלפון לעורכי דין, ברר אצל חברים וקרובים, ביקש סגולות ממקובלים וצדיקים. התסבוכת לא הייתה פשוטה. עורך הדין הסביר לו שבמקרה הטוב עלול השופט להטיל עליו תקופת שלילה בלתי מבוטלת. במקרה הפחות טוב יתכן והוא ייאלץ לעבור את תהליך הוצאת הרישיון מתחילתו. ליווי משפטי עשוי לשפר את גזר הדין אך התוצאה אינה מובטחת ובכל מקרה היא צפויה לעלות ממון רב.

הוא הסתובב כארי בסוגר, דרוך ומתוח. כל פיסת נייר שהופיעה בתיבת הדואר הכניסה אותו ללחץ, כל נקישת בדלת הקפיצה אותו ממקומו. הוא אפילו נסע עד לבית המשפט על מנת להתרשם במו עיניו מהצפוי לו ביום הדין. הוא גלש בפורומים של נהגים שנקלעו לתסבוכת משפטית דומה לשלו וניסה לדלות מהם עצות ורעיונות שיסייעו לו ביום פקודה. הוא לא הזניח גם את החזית

הרוחנית. הוא תרם סכומי כסף לצדקה, ביקש ממכריו לומר עליו פרקי תהילים להצלחה, וקיבל על עצמו להתחזק בתפילה בציבור. וכל זאת מאימת משפט התעבורה הקרב ובא.

צליל תקיעת השופר תפס אותו בהפתעה. פתאום הוא נזכר שבעוד כמה ימים יחול ראש השנה, היום שבו הקב"ה קובע את גורלו של האדם לשנה הקרובה. "צריך להתחזק בתפילה ביום הזה", מלמל לעצמו. "צריך להתפלל לצאת זכאי במשפט". הוא שמע את המילים היוצאת מפיו ופתאום קלט את האבסורד שבהם. משפטו של שופט בשר ודם שבמקרה הגרוע ביותר יכול לשלול את רישיון הנהיגה שלו הוא רועד מפחד, ואילו משפטו של מלך מלכי המלכים זה שגורלו האישי וגורל האנושות כולה נמצא מידיו מותר אותו אדיש?...הרי המשפט של ראש השנה מקיף את הכול – בריאות, פרנסה, אושר. אפילו החיים עצמם. איך זה שמשפט נורא שכזה לא מזעזע אותי?... האם זה בגלל שהשוטר האנושי הוא מוחשי וגלוי ואילו המשפט הא-לוקי מתנהל בגנוי מרומים?... ואולי, התגנבה לליבו מחשבה חדשה, ואולי כל הסיפור הזה עם השוטר והמשפט אינו אלא איתות משמים כדי להתעורר למשפט האמיתי? אולי זאת קריאת התעוררות אדירה שבאה להוציא אותי מהתרדמה של שגרת ההרגל...

תתחיל לגמגם (אפריון לשלמה עלון 88)

סיפר הרב יצחק זילברשטיין: הגיע אלי יהודי שלא הפסיק לבכות. מה קרה? הוא היה עם הבן הקטן שלו במירון, היה לחץ על האוטובוסים, אבל הם הצליחו לתפוס מקום. עומדים ומחכים, ופתאום הילד צריך להתפנות. מה עשה? השאיר את הז'קט והכובע על הכיסא ויצא עם הילד להתפנות. כשחזרו, הם גילו כי תפסו להם את המקום. מנסה אותו אבא לדבר עם מי שיושב לו במקום, אבל הלה החליט להתעלם מהם לחלוטין, כאילו הם אויר. אותו אבא התעצבן, ואמר לו: אתה לא בן אדם, זו לא דרך, אני מקווה שהקב"ה לא ישמע את התפילות שלך. "נו...", שאל הרב זילברשטיין, "ומה הבעיה?". אמר לו אותו יהודי: מאז הקב"ה לא שומע את התפילות שלי. תמיד הייתי נענה –70% או 60% אבל כלום?! הוא לא עונה לי!

עכשיו בואו נעשה חשבון: על מה עבר אותו יהודי שתפס את המקום של חברו? איזו עבירה הוא עשה? "ועשית הישר והטוב בעיני ה' ". יש לעשות הנהגות ישרות. וכותב על זה הרמב"ן שזו מצוות עשה. א"כ הוא ביטל עשה. ועל איזו עבירה עבר האבא? מוסר דין על חברו לשמים. מה אתה רוצה מהקב"ה? אתה רוצה להעביד אותו? מי שמוסר דין לשמים, הוא נידון ראשון, ואף פעם אדם לא יוצא נקי מזה. אפילו שרה אמנו, שמסרה דין לשמים על אברהם, נענשה על כך שמתה לפני אברהם, אע"פ שהייתה צעירה ממנו.

הקב"ה אומר לבן אדם: אתה רוצה שאני יעבוד אצלך? אין בעיה, אני רק רוצה לבדוק עם מי אני הולך לעבוד, אז קודם כל תביא את התיק שלך ונבדוק אותו. וכשבדקים לבן אדם את התיק

זה לא יוצא טוב... עוד שלושה שבועות בודקים לכולנו את התיק, גם אם לא נמסור דין לשמים. עוד מעט ראש השנה וכולם עוברים לפניו כבני מרון. אומרים לך שרה אמנו לא יצאה מזה, אז איך אנחנו נצא מזה?! חייבים להתכונן, חייבים לעשות חשבון הנפש כבר מעכשיו. אבל מה הבעיה? הרבה פעמים אדם עושה חשבון הנפש, ולא מוצא על מה. למה? כי היצר הרע עושה את החשבון ביחד אתו. בואו נראה. תפילין הנחת השנה? כל יום. שבת שמרת השנה? אחת אחת. תורה למדת? ברוך השם, קבעת עיתים לתורה. נו... אז הכול בסדר, מה אתה רוצה? מה הלחץ הזה?!

כשר' משה טיקוצ'ינסקי היה בחור, הוא נכנס לשיבת סלבודקה, והסבא מסלבודקה היה כבר מאוד זקן. ר' משה היה בחור עם מרץ, וכשהוא שמע את שיחות המוסר של הסבא, הוא ניגש אליו ואמר לו: כבוד הרב, אצלנו בבית, אף פעם לא דיברנו על גאוה בכלל. זה לא היה הנושא, למי יש גאוה? ופה, כל הזמן מדברים על גאוה, "תוריד את הגאוה שלך..." מה, אתם כל כך חולים בגאוה...? הסבא לקח סידור ותקע לו אותו צמוד-צמוד על הפנים, ואמר לו: "תקרא!". אמר לו הבחור: "אני לא יכול, אני לא רואה כלום". הסבא הרחיק לו את הסידור ב-5 ס"מ, ועדיין אי אפשר היה לקרוא, וכך זה המשיך עד שהגיעו ל-30 ס"מ ורק אז הוא התחיל לקרוא. אמר לו הסבא: "הבנת?!". "לא...", השיב הבחור. אמר לו הסבא: כשזה קרוב אז לא רואים. זה שלא הרגשת גאוה זה לא כי זה היה רחוק ממך. זה כי מרוב שזה היה קרוב אליך, אפילו לא הרגשת בזה!

פעם היה איש אחד שהייתה לו בת בבית, כל בחור שהיו מציעים לה לשידוך, הוא היה אומר שזה לא מתאים. 'לבתי שלי מגיע יותר..!', עד שהלכה והתבגרה... בסוף התקשר אליו אחד השדכנים ואמר לו: "תראה, הבת שלך כבר בת 27, אם תמשיך ככה היא תתחתן בגיל 32 ... מה אתה בורר כל כך הרבה? לאט לאט ההיצע יורד, בסוף תישאר בלי כלום." אמר לו האב: "אתה צודק, אני מוכן לשמוע כל דבר, ה-כל! רק דבר אחד אני מבקש ממך, שלא יהיה טיפוש, כי טיפשים אני לא מסוגל לסבול." לאחר שבוע מתקשר השדכן ואומר לאב: מצאתי לך בחור זהב, אין מילים אחרות, פשוט ז-ה-ב! רק יש לו איזה בעיה קטנה – הוא מגמגם. "אין בעיה, מגמגם זו בעיה טכנית, שלח אותו", השיב האב. הבחור הגיע אל פתח ביתו של האב ודפק בדלת, האבא פתח את הדלת, אבל מרוב התרגשות, לא יצא לבחור ה"שלום". הוא גמגם חזק, עד שבסוף לאחר 2 דקות הוא הצליח לומר "שלום!". למחרת מתקשר השדכן לאבא ושואל: "נו, איך היה?" ענה לו האב: "אני אמרתי לך רק אל תשלח לי טיפוש, ובסוף שלחת לי טיפוש!" "מה?!", השיב השדכן, "איך טיפוש? אתה יודע איזה בחור זהב שלחתי לך?! מה קרה?". הבחור הרי יודע שהוא מגמגם, אז אם הוא לא טיפוש, למה הוא לא התחיל לגמגם את ה"שלום" 2 דקות לפני שהוא דפק בדלת?!

זה המשל. אבל הנמשל הוא שכולנו מגמגמים ליום הדין, רק שהטיפש מחכה, מגיע ראש השנה ואז הוא מתחיל לגמגם... הכול נתקע לו. אם אתה יודע שאתה מגמגם, אז תתחיל לגמגם עכשיו! תקום לסליחות, תבקש סליחה, תעשה חשבון נפש נקי, תתכונן!!!

סליחות דייאט (שערי שלום עליון 724)

היום כולם מדברים על דיאטה. יש לחם קל, יש שתייה דייאט ואפילו גלידה דייאט. ומה הכוונה? - תהנה ככל יכולתך, רק אל תשמין. דיאטה (מאוזנת ונכונה!) היא דבר בריא וטוב.

השאלה היא במה עושים דיאטה? לצערי, תרבות הדיאט חדרה גם לעולמה של תורה ותפילה, ורואים כיצד בכל שנה (או תקופה) יש הצרת היקפים בתפילה. אם פעם היינו מתפללים שלוש שעות וחצי תפילת שחרית של שבת ונהנים מכך, הרי שהיום מתפללים שעתיים חנוק וגם מרגישים שיש עוד מקום למהר או לקצר.

הדיאטה לא פסחה גם על הסליחות. בעוד שבשנים עברו היינו קמים מוקדם ואומרים תיקון חצות בציבור, ואח"כ אומרים את כל הסליחות מילה במילה (לאט לאט) עד תפילת ותיקין. הרי שהיום חלו קיצוצים הן בתוכן והן בזמן. מקצצים פיוטים, מקצרים קטעי תפילה ומגבירים את מהירות הקריאה עד קרוב למהירות הקול. כך מקבלים דייאט סליחות. קצר, מהר וצולע.

ריבון העולמים ואדוני האדונים. בעידן שבכל מה שקשור לחומר והנאות יש התגברות, הרחבה התרחבות עד לרמה של סיאוב, דווקא אז יש ירידה וצמצום בקניינים רוחניים. אחת הסיבות היא כנראה שאנו יוצאים מנקודת הנחה שאנו עושים טובה לה' שאנו קמים בשבילו לסליחות. האמת היא שזו טעות. ה' עושה אתנו חסד שנתן לנו את הזכות לקום לסליחות כדי לנסות ולשנות ולהשפיע על פסק הדין ביום ראש השנה.

דבר שני, הכרה בחשיבות של הסליחות. האם אנו מאמינים בכוחנו לשנות ולהשפיע על גזר הדין. כידוע, השפעה על פסק הדין לפני שהוחלט הרבה יותר קל מאשר אחרי גזר הדין. לכן מי שמבין את היסודות הללו, מיד הגישה שלו לסליחות תשתנה. נכון שאנו חלשים יותר (בשרירי הלעיסה והעיכול עושה רושם שדווקא התחזקנו), אז אולי להחזיר את המצב לקדמותו אין בידינו את הכוח, אך לנסות לשפר מה שאפשר - למה לא? וגם את המעט שאנו אומרים - לפחות נגיד בנחת, שהרי "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכווין לבו לשמים!" [ברכות ה, ב]. חשוב לקב"ה האיכות, הרבה יותר מהכמות. ובפרט שמרן רבי יוסף קארו זצ"ל פסק כן בספרו שולחן ערוך [אורח חיים א, ד]: "טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות בלא כוונה."

אלול – התחיל לקנות

ר' שעי-ה נכנס בדחילו ורחימו אל בית הכנסת האהוב, עטור בטליתו ותפילין. אלול בעיירה מוגרניץ. הוא נשם עמוק אל קרבו את אוירו של אלול, כשנפשו נכספת להתקרב עוד ועוד אל הבורא יתברך ולנצל את הימים הנפלאים על הצד הטוב ביותר. חיוך של עונג שפוך על פניו. אח... אלול... איזו מתנה נפלאה... - אך מה זאת? מיהו זה היושב בפאתי בית הכנסת ופניו נפולות? איצ'לה מוכר הירקות! ? מה זה ארע לו? שמא, חלילה, צרה בביתו? ר' שעי-ה, רב של מוגרניץ, נחת כהרף עין ממרומי השגותיו המענגות הישר אל העם, ופנה בזריזות אל מקומו של איצ'לה החביב. נותרו עדיין דקות ספורות עד לזמן התחלת התפילה, ועליו לנצלן לעידוד רוחו של היהודי היקר.

"בוקר טוב, ר' איצ'לה היקר", פנה אליו ר' שעי-ה במאור פנים. איצ'לה הנבהל נעמד מלוא קומתו באחת לכבוד רבו, כשארשת פניו נותרת כבויה כמקודם. "בוקר טוב, כבוד הרב. יסלח לי רבנו שלא הבחנתי בכניסתו. פשוט, קשה לי עכשיו מאד... אני ממש מדוכא, כבוד הרב". "על מה ולמה, איצ'לה היקר, " הבין הרב מיד כי הלה חפץ להמשיך ולספר. "אלול, כבוד הרב. אלול... אח... עוד מעט יום המשפט מגיע, ואני מלא חטאים כרימון... אין לי סיכוי, הרב. אין די בחודש אחד בכדי לתקן כל מה שעיוותי במשך שנה תמימה... אני פוחד כל כך..." "אלול???!!!" פער הרב שתי עיניים נדהמות אל מול איצ'לה המשתומם. "אלול מפחיד אותך?!" "ודאי, כבוד הרב. לו היו בידי זכויות כמו של הרב, ודאי יכול הייתי להיכנס לאלול עם חיוך על השפתיים. אבל אני- איש כבד עוון אנוכי. אין טעם אפילו להתחיל ולנסות... אין לי סיכוי להצליח..."

ר' שעי-ה בלע את רוקו במאמץ להתגבר על זעקת התוכחה שעמדה לפרוץ מפיו, וחלף זאת אמר לאיצ'לה בנינוחות: "הבה נשוחח על כך לאחר התפילה. היש לך פנאי להישאר עמי דקות ספורות לאחריה?"

- "ברצוני לספר לך מעשה שארע בצעירותי", אמר הרב למוכר הירקות לאחר סיום התפילה. "זכיתי להיות נוכח בשעת מעשה, ועל כן נחרתו הדברים בלבי היטב." איצ'לה הקשיב לדברי הרב ברטט ובזיע. אימתי זכה שרבו ישוחח עמו ביחידות?! עליו לחרות בלבו כל מילה ומילה היטב היטב.

"היה זה כשנה לאחר נישואי, כשנקלעתי ליריד הגדול בלייפציג. היה עלי לקנות מספר חפצים נחוצים, ובמהלך הקניה פגשתי בידיד נעורי, ר' שולם מינצפיין. חיוך גדול נסוך היה על פניו. התעניינתי בסיבת שמחתו. "איזו בשורה טובה יכול אתה לספר לי?" השיב לי ידידי "בשורה משמחת ביותר", השיב לי ידידי בעיניים בורקות. "חמי, שיחיה, נתן בידי אלף רובלים, ושלח אותי לקנות סחורה על מנת למכרה בעיירתנו ולהרוויח מזה כסף לפרנסת בני ביתי. והנה, בעוד

כארבע שעות עומד אני לשוב לביתי, ועגלתי מלאה סחורה משובחת למכירה! איך לא אשמח על ההצלחה שנתן לי השם?"

באותו הרגע זיהינו שנינו כאחד את ידידנו שמואל. שמואל התקרב לעברנו בגב שחוח, ומבט כבוי בעיניים. כלל לא הבחין בנו בלכתו. נראה היה כי הוא שרוי באבל כבד. "מה קרה, שמואל?" עטנו עליו שנינו יחדיו מתוך רצון כן לעזור כמיטב יכולתנו. שמא איבד את ארנקו במהלך הקניה? - או אולי נכשל בעסקה בלתי מוצלחת?

לרגע אחד ניצתו עיניו של שמואל בברק של שמחה, אבל רק לרגע אחד. ניכר היה שצער הכבד מפריע לו לשמוח בפגישה עמנו. "אל תשאלו איזו צרה נחתה עלי..." החל לשפוך את מררתו. "עד עתה סועדים היינו אשתי ואני על שולחנו של חמי, אך מכאן ואילך עלי לכלכל את בני ביתי בעצמי, כפי שסוכם בשעת ארוסינו. בכדי שיהיה לי במה להתחיל, נתן חמי בידי אלף רובל, ושלחני ליריד לקנות סחורה". שנינו הקשבנו לדבריו בנשימה עצורה. היכן הצרה? טרם הבנו. עד כה, נשמעו הדברים יפים ומשמחים. כלל לא ידענו על נישואיו, והנה התבררנו כי נישא בשעה טובה ומוצלחת. לא ידענו שזכה בתקופת לימוד פורייה לאחר נישואיו, וגם בזה התבררנו עתה. נוסף לכל השמחות הללו, עומד ומספר הוא לנו על אלף רובלים שניתנו בידי כהתחלה למסחור, ואף זו בשורה טובה. אם כן, היכן היא הצרה? ! "ואני... אינני יודע במה להתחיל..." פלט שמואל מבין שפתיו נשיפה ארוכה. "כבר שבוע תמים אני מסתובב כאן, בין הדוכנים, רואה דברים יפים, ולא מצליח להחליט במה לבחור. צרה צרורה ממש. אלף הרובלים בוערים בידי כמחוות אש. בסכום כזה עצום מוכרח אני לעשות עסקאות כדאיות ביותר, שאם לא כן, איך אראה את פני לחמי?"

"מיד בתחילה, נדמה היה לי שכלי בית הם התחום הנצרך ביותר ובהם כדאי לי להשקיע. התחלתי לברר בכל היריד היכן הם נמכרים במחיר הזול ביותר, אך תוך כדי כך נתקלתי הרבה במיני סדקית. או, חשבתי בגיל. זהו התחום. אין אישה שאינה נצרכת לכך. עזבתי את הברורים על כלי הבית ועברתי לברורים על מיני סדקית. אך תוך כדי כך, גיליתי המון סחורה דווקא בתחום הבדים. זה משך אותי מאד, ועברתי לברורים על נושא זה. אך בינתיים חלפו מספר ימים, ובעוד מספר שעות עלי לשוב לביתי, וכרכרתי עדיין ריקה לחלוטין!"

הבטנו זה בפני זה בהשתוממות, מנסים למצוא את המילים הנכונות לומר, ולא מוצאים. "ואתה", פנה שמואל אל ידידי, שולם, בשאלה, "על מה ולמה זורחות פניך?" "אף אני, חמי נתן בידי אלף רובל לסחור בהם..." השיב שולם במבוכה-מה. "אוי... אומלל שכמותך... אם כן, שנינו באותה הסירה. ואם כן, על מה ולמה זוהרות פניך?" "הבט בעגלתי", הצטחק שולם לעומתו. "כולה מלאה בסחורה משובחת. ומדוע לא אשמח?" "איך ידעת מה לקנות?!" השתומם

שמואל. "כלל לא ידעתי", הסכים אתו שולם. "ודווקא לכן, לקחתי מכל הבא ליד. מה שנקרה בדרכי קניתי והכנסתי לעגלתי. פחדתי להפסיד זמן. ידעתי שזוהי הזדמנות חד - שנתית לאסוף סחורה, ולא תהיה לי הזדמנות נוספת לכך עד השנה הבאה. לאחר שאשוב לעיירה לא אוכל עוד לקנות בכסף זה מאומה. לכן ניצלתי את הימים בקניה, בלי לחשוב מדי מה וכמה".

"לא חשבתי על כך..." הצטער שמואל צער רב. "ועתה, איך אשוב אל חמי ריקם?" "אבל נותרו לך מספר שעות, לא כן?" שאלנו אותו. "נו, אז מה..." היה שמואל מיואש לחלוטין. "נצל שעות אלו!" האצנו בו שנינו. "רוץ וקנה מה שמזדמן לפניך ראשון. אל תחשוב פעמיים, קנה! קנה!"

שמואל שרץ רגליו בכבדות לעבר דוכני היריד. עמד שם סוחר פמוטות והכריז על מרכולתו בקול צרוד. "קנה, קנה!" האצנו בו שוב לבל יהסס. הוא שלף את אלף הרובלים מכיסו וקנה מסוחר זה את כל מה שניתן היה לקנות באלף הרובלים שבכיסו. לאחר שסיים את העסקה הגיעה הרכב שלו להודיעו כי תמו הימים, וכי עליהם לשוב לעיירתם.

ודאי רוצה אתה לדעת מה עלה בגורלם של הפמוטות, לא כן?" הצטחק הרב אל מול עיניו השוקקות של איצ'לה, שהקפיד לא להפסיד מילה. "אכן", הנהן איצ'לה בראשו בעוז. "ובכן, שמואל עשה חיל. הוא הצליח למכור את כל הסחורה עד לשנה הבאה וכלכל את בני ביתו בעושר ובכבוד.

אף אתה, ר' איצ'לה, סיים הרב תוך טפיחה על שכמו של האיש היקר. "נמצא רק בתחילתו של יריד המצוות הענק של חודש אלול. קנה, איצ'לה, קנה!" דחק בו רבו. "עזוב שיקולים של צער על העבר. כל רגע יקר ר' איצ'לה. אתה יכול עדיין להרוויח מיליונים.

חידון פרשת כי תצא

הסתר תשובות

1. המצווה הראשונה בפרשה זו עוסקת באישה "יפת תואר" שנלקחת בשבי במלחמה. מיהי האישה היחידה בתורה שמתוארת בפירוש כ"יפת תואר?"

בפרשת ויצא, נאמר על רחל שהיא הייתה "יפת תואר" (בראשית כט יז).

2. איזה חלק מגוף האדם מוזכר בפרשה זו, אך אינו מוזכר שוב בתורה?

האישה יפת התואר שנלקחה במלחמה צריכה לגדל את ציפורניה כדי להתגנות בעיני מי שלקחה בשבי (דברים כא יב). ציפורניים אינן מוזכרות עוד בתורה.

3. איזה חלק מהבית מוזכר בפרשה זו?

פרשה זו מזכירה גג – בקשר למצוות בניית מעקה מסביב לגג הבית (דברים כב ה).

4. היכן עוד מוזכר גג בתורה – אבל בלי קשר לבית?

"גג" מזבח הזהב מוזכר הן בפרשת תצווה (שמות ל ג) והן בפרשת ויקהל (שמות לז כו).

5. שעטנז הוא בגד שמכיל צמר ופשתים. היכן עוד מוזכרים שני חומרים אלה באותו פסוק?

בפרשת תזריע, מוזכרים צמר ופשתים בתור שני סוגי הבגדים שיכולים ללקות בצרעת הבגד (ויקרא יג מז).

6. היכן מוזכרת בפרשה זו שמלה (בגד)? (5 תשובות)

1. אישה יפת תואר צריכה להסיר מעליה את "שמלת שביה" (דברים כא יג). 2. שמלה מובאת כדוגמא לאבדה שצריכים להשיב לבעליה (כב ג). 3. אסור לגבר ללבוש "שמלת אישה" (כב ה). 4. כשכלה חדשה נחשדת בניאוף התורה אומרת "ופרשו השמלה", במשמעות שצריך לברר את העניין היטב (כב יז עם רש"י). 5. מלווה צריך להחזיר את ערבוננו של לווה עני אם הוא צריך אותו ללילה – "ושכב בשמלתו וברכך" (כד יג).

7. היכן מופיעים בפרשה זו לחם ומים בפסוק אחד?

אסור לגבר ממוצא עמוני או מואבי לקחת לאישה יהודייה, וזאת משום שהם לא קדמו את בני ישראל בלחם ומים בצאתם ממצרים (דברים כג ה).

8. איזו מצווה בפרשה זו כוללת יתד חפירה?

כשחייל יוצא למלחמה עליו לשאת בנוסף לכלי מלחמתו גם יתד (כדי לכסות את יציאותיו) (דברים כג יד).

9. איזו מצווה בפרשה זו מזכירה כלב? איזו מצווה נוספת בתורה קשורה לכלב?

כבש שהוחלף תמורת כלב (מחיר כלב) אינו יכולה לשמש כקרבן (דברים כג יט). בפרשת משפטים התורה אומרת שאסור לאכול בשר טרפה, ויש להשליך אותו לכלבים (שמות כב ל).

10. אילו שתיים מתוך שש ה"זכירות" – דברים שאנו מצווים לזכור תמיד (מופיעים ברוב הסידורים לאחר תפילת שחרית) – מוזכרות בפרשה זו?

אנחנו מצווים לזכור מה עשה ה' למרים כשבני ישראל יצאו ממצרים (דברים כד ט), ואת מה שעשה לנו עמלק בצאתנו ממצרים (כה יז)

11. אילו שתי מצוות בפרשה זו קשורות לשכחה?

אם נשכח עומר דגן בשדה, יש להשאירו לעניים (דברים כד יט). אנחנו מצווים לא לשכוח את אשר עשה לנו עמלק בצאתנו ממצרים (דברים כה יט).

12. היכן מוזכר בפרשה זו המספר 40?

העונש על עבירות מסוימות הוא 40 מלקות (דברים כה ג) [על פי התלמוד נתנו בפועל רק 39 מלקות (מסכת מכות כב עמוד א)].

13. איזו מצווה בפרשה זו כוללת יריקה? באילו שני מקומות נוספים התורה מזכירה יריקה?

כשאלמנה ללא ילדים אינה נלקחת לאישה על ידי אחי בעלה, הם עוברים תהליך שנקרא חליצה, שבו היא יורקת על הרצפה שלפניו (דברים כה ט). בפרשת מצורע, התורה אומרת שאם זב יורק על אדם אחר, הוא מטמא אותו ואת בגדיו (ויקרא טו ח). בסוף פרשת בהעלותך מרים נענשת בצרעת למשך שבעה ימים. הטעם שנותנת לכך התורה הוא שאם אב היה יורק בפני בתו היא הייתה מתביישת במשך שבעה ימים, כך גם מרים תבודד למשך שבעה ימים (במדבר יב יד)

שאלות חידון א'ב' לפרשת כי תצא

א. הפְּרָשָׁה פותחת בְּנוֹשָׂא...

ב. הוא נוטל פי שְׁנַיִם

ג. צִיצִית

ד. עד מתי צָרִיךְ המוֹצֵא שׁוֹר או שֶׁה נִדְחִים לְאוֹסֶפֶם לְבֵיתוֹ? עד...

ה. הַסְלֵשִׁים

ו. "לא תִּקְחֶשׁ בְּשׁוֹר _____ יִתְּדוֹ"

ז. צָרִיךְ לְמַחֹת אֶת _____

- ח. רְצִיתִי
ט. "צִפְרָנִיהָ" בְּאַרְמִית
י. כָּלִי לַחֲפֹר בּוֹ
כ. אֶסּוּר זְרִיעַת יְרֵקוֹת בְּכָרֶם נִקְרָא אֶסּוּר _____
ל. כָּדִי שֵׁ
מ. גָּדֵר סָבִיב לַגֵּג
נ. רֶבִית
ס. גֵּט פְּטוּרִין
ע. אֶסּוּר לָהֶם לְבֹא בַקָּהֶל הַשֵּׁם, (=אֶסּוּר לִיהוּדֵי לְהִתְחַמֵּן אִתָּם).
פ. בְּכוֹר מִקְבֵּל בִּירְשָׁה
צ. אֶסּוּר לְתַפֵּר, לְטוֹוֹת אוֹ לְאַרְגֹּת אוֹתָם בְּיָחִיד
ק. מַחֲנֶה יִשְׂרָאֵל צָרִיף לַהֲיוֹת
ר. אֶסּוּר לְמַלְוֶה לְמַשְׁכֵּן אֶת חֹבּוֹ בְּבֵית דִּין בְּדִבְרֵי שְׁעוֹשִׂים בָּהֶם אֲכָל נֶפֶשׁ כְּמוֹ...
ש. צָמָר וּפְשָׁתִים מְעַרְבִים
ת. "לֹא" _____ שׁוֹר בְּדִישׁוֹ

תְּשׁוּבוֹת לַחֲדוּן א'ב' לַפְּרִשָׁת כִּי תֵצֵא

- א. אִשָּׁת יָפֶת תֹּאכַל
ב. בְּכוֹר
ג. גְּדָלִים
ד. דָּרִשׁ אַחִיד אוֹתוֹ
ה. הַנֶּחֱשָׁלִים
ו. וּבְחִמּוֹר
ז. זָכָר עֶמְלֶק
ח. חִפְצָתִי
ט. טַפְרָהָא

י. יתד

כ. כלאים

ל. למען

מ. מעקה

נ. נישך

ס. ספר כריתת

ע. עמוני ומואבי

פ. פי שנים

צ. צמר ופשתים

ק. קדוש

ר. רחים ורכב

ש. שעטנז

ת. תחסם